

ASPECTE ALE CONTINUITĂȚII ȘI ROMANIZĂRII BĂȘTINAȘILOR DIN DOBROGEA, ÎN LUMINA RECENTELOR CERCETĂRI

Trebuie să precizăm încă de la început, că lucrarea de față este continuarea și completarea, dar la scară de sinteză pentru întreaga Dobrogea, a preocupărilor noastre destul de recente, concretizate în publicarea unor descoperiri getice de pe teritoriul dobrogean în epoca romană¹.

Argumente peremptorii pentru populația getică din Dobrogea în mileniul I î.e.n., pînă la cucerirea romană, găsim în numeroase izvoare literare², epigrafice³ și mai ales arheologice⁴. Odată însă cu momentul în care imperiul ajungea la Pontul Stîng și la Dunărea de Jos, problema devenea alta.

Datorită faptului că în sec. I e.n. au avut loc mișcări de populații, mutații pe diferite direcții, cît și duratei mari a dominației romane (și drept urmare romanizarea nu putea avea decît un caracter profund și total), mulți istorici au ajuns la contestarea continuității vieții geților aborigeni în perioada romană. După părerea noastră, o cauză de prim ordin ce sprijinea o asemenea concepție era și lipsa cercetărilor serioase îndreptate într-o atare direcție⁵. Dacă era în concordanță cu logica istorică să ne închipuim că și în Dobrogea romană

¹ Prezența și continuitatea getică în Tomis și Callatis, în *SCIV*, 21, 1, 1970, p. 65—95; *Săpăturile arheologice din așezarea getică de la Bugeac — Valea lui Marinciu*, în *Pontice*, II, 1969, p. 43; cf. și *Geții în Dobrogea romană* — comunicare prezentată Conferinței naționale de arheologie, Craiova, 1969; *Imitații getice după opaițe greco-romane*, *Pontice*, II, 1969.

² Hecateu (Fr. 170—172), Herodot (IV, 93, 97—99, V, 3), Hellenicos (*Obiceiuri barbare*, Fr. 73) Tucicide (*Istorie*, II, 96), Strabon (*Geografia*, II, 5, 12, VII, 3, 2, VII, 4, 5), Trogus Pompeius (IX, 2, 3), ș.a.

³ În jurul anului 300 î.e.n. s-au stabilit relații strînse între cetatea Histria și „regele” get din Dobrogea — Zalmodegikos. Templul *Marelui Zeu* de la Histria, ridicat în sec. III î.e.n., manifestare a sincretismului, are semnificația sa în înțelegerea fenomenului de întrepătrundere dintre greci și indigeni, chiar pe planul vieții spirituale. Cf. D. M. Pippidi, *Studii de istorie a religiilor antice*, București, 1969, p. 53—54.

⁴ S-au efectuat săpături arheologice la Cernavoda (D. Berciu, *Materiale*, IV, p. 281), Tariverde (D. Berciu, C. Preda, *Materiale*, V, p. 318), Bugeac (M. Irimia, *Pontice*, I, 1968, p. 193), Satu-Nou (B. Mitrea, C. Preda, N. Angelescu, *Materiale*, VII, p. 283), Murighiol (E. Bujor, în *SCIV*, VII, 1956, în *Dacia*, NS, II, 1968, p. 125), Rasova (C. Scorpan, în *Pontice*, I, 1968, p. 359) ș.a.

⁵ Primul sondaj într-o așezare rurală din epoca romană s-a efectuat abia în 1969, pe malul lacului Bugeac. Cf. C. Scorpan, în *Pontice*, II, 1969.

(sec. I—VI e.n.), indigenii, asupra cărora trebuia să acționeze procesul romanizării, nu puteau să fie alții decât aceeași geți din totdeauna⁶, eventual asimilând alte grupe etnice alogene, pentru susținerea unei astfel de păreri lipseau argumentele sigure, dovezile materiale și interpretările hotărâtoare.

În ultimii doi ani însă, cercetările noastre au fost fructificate, astfel că dispunem astăzi de primele date concludente cu privire la o populație getică *post* sec. I e.n.

*

În primăvara anului 1969 am efectuat săpături în prima și singura (deocamdată) așezare rurală din Dobrogea romană. Așezare omenească modestă, de dimensiuni cantitative reduse, pagusul de pe malul lacului Bugeac (la numai 3 km de Dunăre și la 5 km de Durostorum) capătă proporții prin semnificațiile și concluziile pe care le susține.

Pe baza observațiilor stratigrafice și a materialelor descoperite (ceramică, unelte, podoabe, monede) așezarea rurală de la Bugeac se datează în secolul al II-lea e.n.⁷

Vasele lucrate cu mâna, de veche tradiție indigenă, îmbracă forme și tipuri cunoscute în lumea autohtonă din perioada provincială (sec. II—III)⁸, unele dintre ele continuând pe cele din etapa clasică (sec. I î.e.n.—sec. I e.n.)⁹. Chiupurile, oalele-borcan și ceștile (așa numitele cățui) au fost în majoritate lucrate dintr-o pastă poroasă de culoare brun-cenușie sau, uneori, cărămizie. Arderea este bună, cele mai multe vase având pereți duri, cu suprafața netezită. Se întâlnesc și vase cu pereți subțiri, având culoarea neagră atât la miez cât și la exterior. Majoritatea vaselor lucrate cu mâna sînt ornamente tradițional cu brîuri în relief alveolate, orizontale și verticale, plasate pe corp, pe gît, dar și imediat sub buză sau lîngă fund, cu butoni simpli sau cu adîncituri de degete, singuri sau în asociație cu brîurile, cu decorul în val incizat sau cu linii incizate formînd motive diverse. Se întâlnesc de asemenea brîurile crestate, ca și buze cu adîncituri de degete și crestături. Merită remarcat marele număr de cești (opaițe daco-getice), ca și vasele miniaturale.

Ceramica cenușie lucrată la roată, net superioară primei categorii, este reprezentată prin oale-borcan, cupe cu picior scurt (așa numitele *fructiere*), străchini și cănițe cu analogii în același spațiu autohton din perioada pro-

⁶ Mai ales că ne erau la îndemînă exemplele altor provincii — în care componenta etnică autohtonă se păstrează în toată perioada romană — cum ar fi Dacia, Moesia, Tracia, Pannonia, Noricum.

⁷ C. Scorpan, *Săpăturile arheologice din așezarea getică de la Bugeac — Valea lui Marin-ciu*, în *Pontice*, II, 1969, p. 43

⁸ În Dacia, la Brețcu (*SCIV*, II, 1, 1951, p. 293), Cașoltz (*SCIV*, 3—4, 1955, p. 603—608), Sincrăieni (*Idem*, p. 562, fig. 3), Gilău (*Materiale*, II, p. 716, *Materiale*, 4, p. 457), Ighiu (*Materiale*, V, p. 444—447), Soporul de Cîmpie (D. Protase, *Problema continuității în Dacia în lumina arheologiei și numismaticii*, București, 1966, p. 52—59), ș.a. De asemenea, analogii în mediul carpic din Moldova (Slobozia, Dochia, Lutărie, în apropiere de Piatra Neamț), ceramică pe care am cunoscut-o îndeaproape. Cum vom vedea mai jos, vase identice s-au descoperit la Histria și Enisala, dateate în sec. II—III e.n.

⁹ Pentru evoluția unor forme, vezi I. H. Crișan, *Ceramica daco-getică*, București, 1969.

vincială. Decorul acestor vase a fost obținut prin lustruirea pastei înainte de ardere ¹⁰.

Pe lângă și împreună cu cele două categorii ceramice amintite mai sus, la Bugeac a apărut și o însemnată cantitate de ceramică roșie la roată, romană, în tipuri și forme uzuale sau de lux bine cunoscute. S-au descoperit și fragmente de vase romane de sticlă și un inel de bronz cu gemă.

Cele două fibule, una de bronz, ornamentată, și una simplă de fier, ambele cu arcul din bandă lată, puternic curbat, cu balama și piedică, se pot data prin analogii în secolul al II-lea ¹¹. Cea de a treia fibulă, fragmentară, aparține tipului cel mai răspândit în epoca provincială romană.

Dintre cele cinci monede descoperite, două sînt republicane de argint, puternic tocite și trei de bronz, imperiale (una de la Tiberiu, a doua de la Claudiu și cea de a treia, *foarte bine conservată*, de la Hadrian).

Așa cum am afirmat și cu altă ocazie ¹², situația stratigrafică de la Bugeac nu este prea complicată, în sensul că există un singur strat de cultură, clar, pe a cărui întreagă grosime, imediat de la pămîntul viu în sus, ceramica lucrată cu mîna este amestecată cu cea roșie la roată, romană. Există indicii pentru două nivele, însă în cadrul unuia și aceluiași strat, unic, din epoca romană.

Cîteva fragmente ceramice, printre care o fructieră lucrată cu mîna, toarta unei căni de lux cenușie și alte cîteva, ca și cele două monede republicane de argint din sec. I î.e.n., au făcut să se nască bănuiala că la Bugeac — Valea lui Marinciu *trebuie* să existe un strat mai vechi, poate chiar din sec. III—II î.e.n.

În primul rînd, acest lucru nu se verifică stratigrafic, întrucît stratul de cultură existent și cercetat, din epoca romană, este direct pe pămîntul viu (iar săpătura a atins în multe locuri o mare adîncime în acest pămînt viu). Dacă am avea de a face cu două nivele, la distanță cronologică unul față de celălalt, ar fi obligatorie înregistrarea în pămînt a unei întreruperi, dacă nu chiar a unui hiatus; fără a mai vorbi de unitatea tipologică a ceramicii getice și romane, constatate la Bugeac. În al doilea rînd, cele cîteva exemple ceramice aduse în discuție sînt în cantitate extrem de redusă. Cel mult, ele ar fi fost aduse în așezare, din altă parte, ocazional. În împrejurimi însă nu am găsit deocamdată o astfel de așezare. Părerea noastră este că avem de a face cu procesul continuării tradițiilor mult mai vechi, lucru constat și în alte părți, conservatorismul geților ne mai fiind astăzi pus la îndoială ¹³.

¹⁰ Analogii pentru ceramica cenușie la roată — în asociație cu cea primitivă de la Bugeac, pe un spațiu geto-dac foarte larg: Vezi I. H. Crișan, *op. cit.*; D. Protase, *op. cit.*, p. 43—45, 69; M. Macrea, M. Rusu, I. Mitrofan, *Materiale*, VIII, p. 489; fig. 7. S. Morintz, *Materiale*, VIII, p. 513—518; p. 522—525; D. Protase, *Idem*, p. 531—534; *Materiale*, VI, p. 366—370, p. 375—381; p. 384., Pl. I; p. 475—480, p. 505, fig. 6.

¹¹ Am văzut fibule de fier identice, datate în sec. II—III e.n., în muzeul din Bacău. Pentru alte analogii, informații de la M. Babeș.

¹² La Conferința națională de arheologie — 1969, s-au ridicat o serie de probleme în legătură cu ipotezele susținute de comunicarea noastră. În articolul de față, la punctele asupra cărora s-au purtat discuții, lărgim argumentarea în scopul unei cît mai depline clarificări.

¹³ Elemente vechi s-au constatat și în ceramica din cimitirul de la Enisala (sec. II—III e.n.). Informații M. Babeș, În Dacia romană, tradiția puternică se constată din plin în ceramica getică Cf. D. Protase, *Problema continuității în Dacia în lumina arheologiei și numismaticii*, 1966, p. 65, p. 67 („pe teritoriul provinciei este atestată în numeroase locuri menținerea ceramicii primitive

În legătură cu cele două monede republicane de argint și foarte puternic tocite, presupunem că ele au circulat și în secolele următoare momentului emisiunii, întrucît e un lucru dovedit că monedele mai vechi rămîn în circulație multă vreme, împreună cu cele bătute ulterior. Și în Dacia denarii republicani au circulat pînă în sec. II e.n.¹⁴ Specialiștii afirmă chiar că getodacii au preferat cu predilecție moneda republicană *numai în epoca de după Nero și nu și mai înainte*¹⁵. Așadar credem că la Bugeac — Valea lui Mariniciu nu a apărut nici o dovadă pentru datarea așezării, sau a unui strat, înainte de sec. II e.n.¹⁶.

Vase lucrute cu mîna, identice celor de la Bugeac, (în special tipul de oală-sac, cu buză răsfrintă și cu brîu alveolat sau crestat pe mijlocul vasului sau cu butoni) s-au descoperit la Histria (sec. II—III)¹⁷, în necropola de la Enisala (sec. II—III)¹⁸, la Dinogetia¹⁹. Aceste vase, împreună cu ceramica (analogă celei de la Bugeac) ce s-a descoperit la Tropaeum²⁰, la Tomis, Callatis²¹ și în alte peste zece așezări rurale cercetate la suprafață, constituie un nucleu pentru conturarea tipologică a aspectului cultural getic din Dobrogea secolelor II—III e.n.

lucrate cu mîna din epoca Latène-ului tîrziu dacic" sau „ceramica dacică din provincie rămîne aproape neschimbată”) p. 68, 136, 199, 200. Aceeași tradiție se constată și în riturile funerare (*Ibidem*, p. 80). Ceramica de la fig. 3, 6, 9, 10, 11, 16, 17, 20, 32/4, 35, 39, 40/4, 42, reflectă clar vechile tradiții, constituind în același timp analogii perfecte pentru unele tipuri de la Bugeac.

Pentru aceeași problemă vezi și I. H. Crișan, *op. cit.*

Pe aceeași linie metodologică, subliniem că la Glăvăneștii din Deal, Prof. M. Petrescu-Dîmbovița constată prelungirea unor forme tipice hallstattiene pînă în sec. II—I î.e.n. (comunicare la Conferința națională de arheologie, Craiova, 1969), ceea ce dovedește că odată cu înmulțirea datelor, descoperiri ce par la început surprinzătoare și de necrezut se vădesc a fi fenomene firești la un popor atît de conservator.

¹⁴ Cf. D. Protase, *op. cit.*, p. 90, 97.

¹⁵ B. Mitrea, *Monede din timpul republicii descoperite la Ișalnița*, în *Materiale*, I, 1953, p. 581. D. Protase, *op. cit.*, p. 99.

¹⁶ În orice caz, descoperirea unui strat mai vechi ar fi fost o întîmplare pozitivă, care nu ar fi slăbit, ci dimpotrivă ar fi ajutat teza noastră asupra continuității geților. Din păcate, pînă în prezent nu cunoaștem nici o așezare sau necropolă din sec. II—I î.e.n. pe teritoriul Dobrogei, în afara descoperirii celor două vase cenușii de la Rasova, datate de noi în sec. II—I î.e.n. (vezi *Pontice*, 1968, p. 359—363, fig. 20 și 21).

¹⁷ Am văzut vasul la Institutul de arheologie din București, prin bunăvoința lui N. Hamparțumian.

¹⁸ M. Babeș, autorul săpăturilor, mi-a permis cu generozitate să iau contact cu materialul de la Enisala.

¹⁹ I. Barnea, în *SCIV*, 1—2, 1953, p. 263—267. În S s-a descoperit o locuință nederanjată cu multă ceramică, romană, alături de vase getice tipice (sec. II—III).

De asemenea o ceașcă dacică fără toartă (vezi *SCIV*, I, 1951, p. 39, fig. 27) iar în strat din sec. IV e.n., o oală getică cu toartă, alături de ceramică romană (*SCIV*, 3—4, 1955, p. 714, fig. 2).

Concliziile sînt foarte importante („Dar apariția în același strat, mai mult încă, în aceeași locuință, a olăriei dacice, ne arată că și aici ca și în alte locuri populația băstinașă, cu cultura ei specifică, n-a fost alungată, ci a rămas mai departe un element constitutiv important. Ceramica băstinașă continuă să se lucreze și să se folosească nu numai în îndepărtate gospodării izolate, ci și în centrele în care invadatorii se așează în mijlocul băstinașilor”).

²⁰ Mulțumim tov. I. Barnea pentru informațiile primite.

²¹ C. Scorpan, în *SCIV*, 1, 1970, p. 65—95.

Pentru a nega caracterul local, autohton al așezării de la Bugeac și din celelalte puncte, s-a emis și părerea că geții de aici ar fi fost transplantați de la nordul Dunării. Există desigur asemănări cu produsele ceramice, dar aceasta se datorește doar caracterului unitar al culturii materiale a tuturor geto-dacilor (problemă asupra căreia vom reveni) și nicidecum venirii carpilor în Dobrogea, eveniment ce nu putea avea loc înaintea celei de a doua jumătăți a secolului al III-lea ²², moment în care pagusul de la Bugeac, chiar dacă nu-și terminase existența, era de mult timp întemeiat.

Singurele mutații de geto-daci de la nordul Dunării, care se află în relativă concordanță cronologică cu datarea Bugeacului ar fi cele ale lui Aelius Catus (anii 9—11 e.n.) și Ti. Plautius Silvanus Aelianus (57—67 e.n.). Există însă elemente ce infirmă și această ipoteză. Nu ni se pare normal ca Aelius Catus să colonizeze pe geții aduși din Muntenia atât de aproape de Dunăre (2 km) și de Durostorum (4 km), într-o regiune cu o densitate desigur ridicată a populației, mai cu seamă că la acea vreme, pe granița Dunării se aflau garnizoanele odrisilor ²³. Însuși Strabon ne determină la o altă localizare ²⁴, eventual cea stabilită de V. Pârvan ²⁵. Și transdanubienii dislocați de Plautius Aelianus au fost desigur așezați la sud de Dunăre în diferite locuri, nu însă la Bugeac ²⁶.

Tot la Bugeac au fost descoperite două vase de un aspect deosebit. Unul dintre ele se apropie mult de vasele sarmatice ²⁷ (fig. 16/1), cel de al doilea (fig. 16/2) mai puțin, avînd o pastă bună și o formă nu întrutotul tipică.

Pînă în prezent, vase sarmatice s-au descoperit la Histria, Tomis și Bugeac. În ce măsură reflectă asemenea descoperiri prezența unui grup sarmatic, întrucît și izvoarele literare atestă sarmați în Dobrogea, rămîne de rezolvat prin cercetări viitoare.]

CALLATIS

Deosebit de valoroase se relevă a fi interesantele descoperiri getice din Callatis și mai ales din Tomis.

La Callatis, din cele 19 exemplare ceramice, 8 aparțin epocii elenistice și 11 celei romane.

²² C. Scorpan, în *Pontica*, 1968, p. 342 și urm.

²³ Ovidiu (*Scrisori din Pont*, I, 8, 15—20, IV, 7, 25, IV, 9, 79) atestă cu claritate prezența acestora la Aegyssus și Troesmis. Cf. și D. M. Pippidi, *DID*, I, p. 301; R. Vulpe, *DID*, II, p. 36.

²⁴ „a mutat de dincolo de Istru în Tracia cincizeci de mii de geți, un neam de aceeași limbă cu tracii, care și acum locuiesc acolo *spunîndu-li-se moesi*”. (VII, 3, 10).

²⁵ Așezați între riurile numite azi Isker și Iantra (*Getica*, p. 93).

²⁶ R. Vulpe, *DID*, II, p. 57 („în părțile mai slab locuite ale provinciei sale, pentru a lucra pămîntul”). Dacă Bugeacul nu ni se pare a fi fost întemeiat de geți aduși de la nordul Dunării, datorită motivelor enunțate mai sus, nu înseamnă că contestăm răspîndirea în cadrul acțiunilor lui Aelius Catus și Plautius Aelianus, a geților din Muntenia sau Moldova, în restul teritoriului Dobrogei. Un aflux getic (Strabon, care făcea corect distincție între *geți* și *daci*, îi numește geți) nu poate fi interpretat decît ca o întărire a elementului băștinaș dobrogean, aspectele culturale la geții de la nord și sud de Dunăre fiind identice.

²⁷ Analogii la Tomis (cf. C. Scorpan, *SCIV*, I, 1970, p. 65—95), Histria (P. Alexandrescu, *Materiale*, V, p. 304, fig. 7/c) și Tatina (apud P. Alexandrescu).

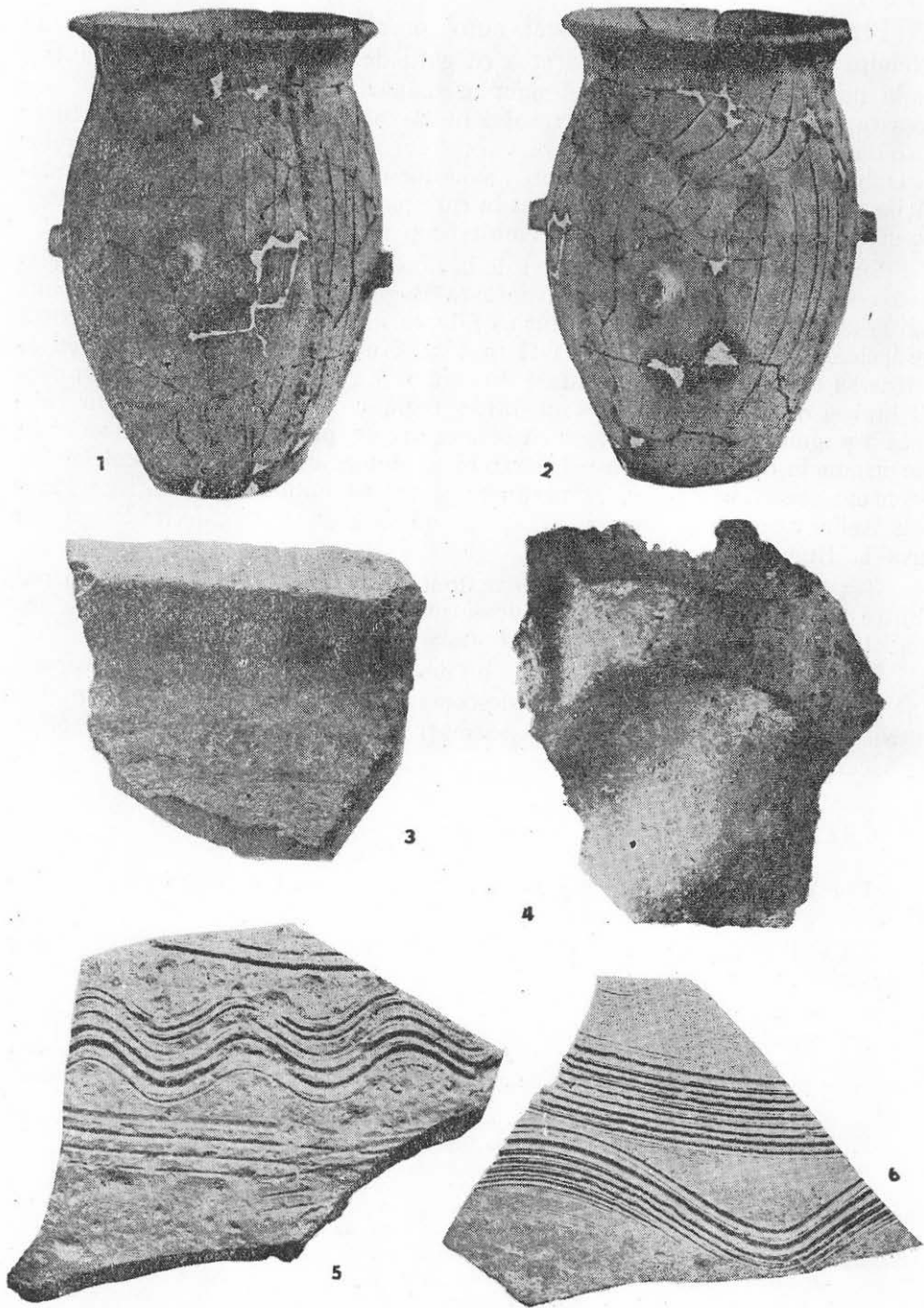

Fig. 1: 1—3, Buceac; 4, 5, Histria; 6, Sacioava.

TOMIS.

Din Tomis (intra-muros) provin 59 exemplare ceramice getice, dintre care 26 datează din epoca elenistică iar 33 din epoca romană. Descoperiri surprinzătoare s-au făcut însă și în necropolele tomitane: 4 morminte din perioada elenistică și 6 din cea romană conțineau vase autohtone getice lucrate cu mâna, cum ar fi vase miniaturale, cești-cățui, imitații după vase grecești și romane. Într-un mormînt din sec. III, alături de inventar funerar roman era depusă și o ceașcă, tronconică, cu alveole digitale la bază, plină cu cenușă și cărbuni.

Asemenea cești-cățui, caracteristice geților și dacilor în sec. III e.n. de pe teritoriul Moldovei, Munteniei și Transilvaniei, s-au mai descoperit la Tomis, Callatis, Schitu, Tuzla, Limanu și Histria. În felul acesta, cunoaștem astăzi un număr de 11 cățui getice cu alveole din epoca romană, provenite din zona litoralului²⁸.

Nu putem trece cu vederea descoperirea la Tomis și la Callatis a mai multor opaițe lucrate cu mâna, imitații certe după exemplare greco-romane, dintre care remarcăm un opaiț cu bazin închis, cu două ciocuri și cu o toartă, cu decor de mici alveole și crenguțe de brad incizate, imitat după opaițele din perioada romană timpurie²⁹.

Descoperirea unor vase getice lucrate cu mâna, în morminte din epoca elenistică și romană din Tomis, împreună cu materiale grecești sau romane, ridică desigur problema apartenenței etnice a defuncțiilor. Avem de a face cu autohtoni geți din orașele pontice care, cu toate că au suferit influențele unei culturi materiale superioare, grecești sau romane, își păstrează (desigur numai unii dintre geții elenizați sau romanizați) tradițiile. Păstrarea ritualului funerar specific, determină pe unii tomitani de origine indigenă să depună în mormînt, pe lângă obiecte de calitate — grecești sau romane — și unul sau două vase locale, expresie a păstrării încă vii a conștiinței lor etnico-religioase. Tot geții depun în morminte, după un obicei vechi, cuțite-cosoare curbe, tipice, ce stau alături de un inventar funerar bogat. La Tomis, dispunem de 3 asemenea exemple.

VALUL TRAIAN.

La Valul Traian (Valea Seacă), a fost depistată o așezare rurală, care are o deosebită importanță pentru problema ce discutăm, dar și pentru conexiunile ce se pot stabili cu ceramica indigenă din sec. II—III și cu cea din sec. V—VI³⁰. S-au colectat numeroase fragmente ceramice lucrate cu mâna și ceramică roșie romană, care, împreună cu observațiile făcute în malul unui șanț de irigații, ne-au ajutat la o preliminară încadrare cronologică. Întîlnim

²⁸ Cf. C. Scorpan, în *SCIV*, 1, 1970, p. 65, cu analogiile și bibliografia respectivă. Cățuia cu alveole la bază de la Cipău-Girle aparține sec. IV e.n. (D. Protase, *Problema continuității*..., p. 113—114, fig. 35/6). La fel și cele cinci cățui cu alveole din așezarea rurală descoperită recent la Valul Traian (Valea Seacă) data bilă în sec. IV—V e.n.

²⁹ C. Scorpan, *Imitații getice după opaițe greco-romane*, în *Pontice*, II, 1969, p. 253

³⁰ Așezarea a fost descoperită de muzeograful Gh. Papuc. Ulterior a fost efectuată o sistematică cercetare de suprafață de către un colectiv alcătuit din Gh. Papuc, M. Bucovală și subsemnatul, cu care ocazie au fost găsite numeroase fragmente ceramice.

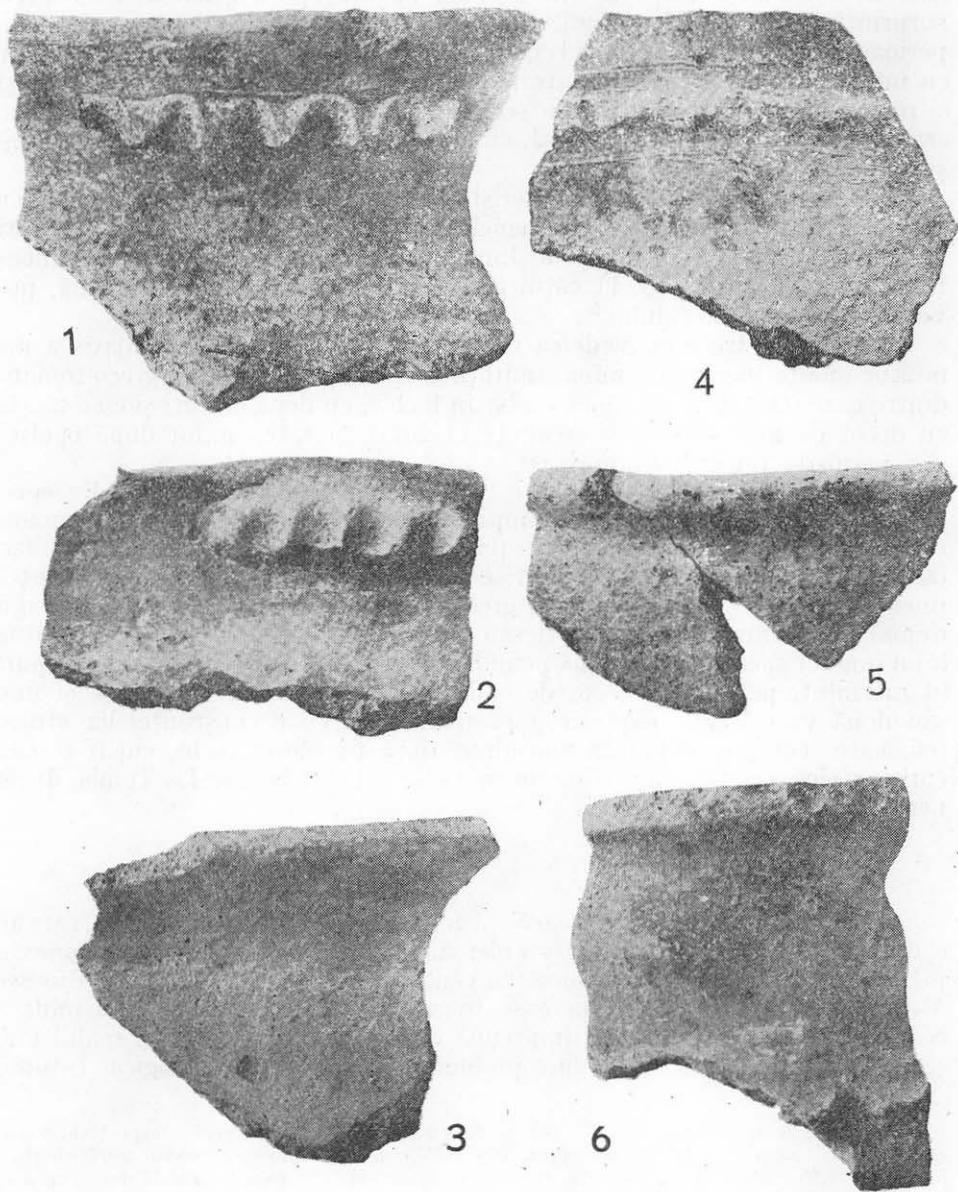

Fig. 2: 1, 2, 4, Valul Traian; 3, 5, 6, Histria

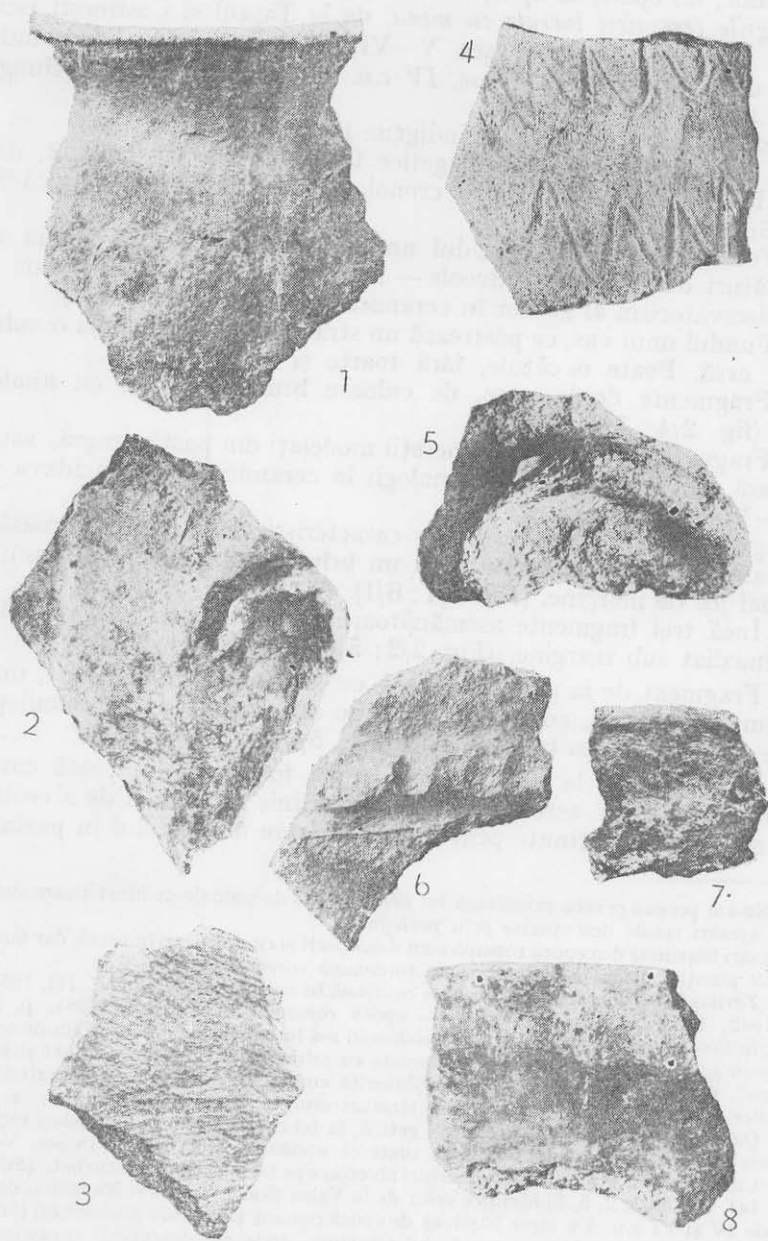

Fig. 3: 1, 4, 6, 7, Saciava; 2, 3, 5, 8, Histria.

ceramică romană de bună factură, dar și fragmente ceramice (amfore, străchini scunde, un opaiț) ce aparțin sec. IV și V e.n. Toate acestea completate de *analogiile ceramicii lucrate cu mâna*, de la Tașaul și Costinești (sec. IV) dar și la Histria și Sacidava (sec. V—VI), ne fac să datăm, deocamdată³¹, așezarea de la Valea Seacă în sec. IV e.n. cu foarte probabile prelungiri în sec. V e.n.

Ne oprim asupra ceramicii indigene lucrate cu mâna.

— Cinci fragmente de cățui getice tipice, cu alveole la bază, databile în sec. III—IV e.n., asigură atât cronologia cât și atribuirea etnică³². (Fig. 5/5, 7; 6/4, 8; 7/1)

— Toarta și parte din fundul unei cești daco-getice. Apariția acestei forme alături de cățuile cu alveole — fără toarte —, atestă din nou puternicul conservatorism al geților în ceramica primitivă (Fig. 4/5, 7).

— Fundul unui vas, ce păstrează un strat gros și negru de la o substanță organică arsă. Poate o cățuie, fără toarte și alveole?

— Fragmente de la vase, de culoare brun-cărmăzie, cu analogii la Bugeac (fig. 2/4; 7/2; 11/3)

— Fragmente de la vase cu pereții modelați din pastă neagră, sau brun-negricioasă, fără ornamente, cu analogii în ceramica de la Sacidava și Histria (V—VI e.n.). (Fig. 11/2, 15).

Fragment de la gura unei oale caracteristice, din pastă poroasă brun-negricioasă, ce este ornamentată cu un brîu alveolat scurt (8,5 cm), plasat puțin mai jos de margine. (Fig. 2/1; 6/1).

— Încă trei fragmente asemănătoare cu cel de mai sus, cu brîul însă plasat imediat sub margine. (Fig. 2/2; 5/6; 6/2, 6, 7).

— Fragment de la gîtul unei oale, cu un decor inedit. Pe gît, un șir de linii, scurte, verticale, adînci, sub care se află un alt șir de cercelete mici, adîncite puternic cu un tub cilindric. (Fig. 5/3).

— Fragment de la gîtul unei oale, de formă și din pastă caracteristică, lucrată cu mâna, este ornamentat cu o linie orizontală de alveole, apropiate una de alta, obținute prin ușoara apăsare a degetului în pasta moale.

³¹ Ne-am propus pentru primăvara lui 1971, o serie de sondaje de identificare stratigrafică în unele așezări rurale descoperite prin periegeze.

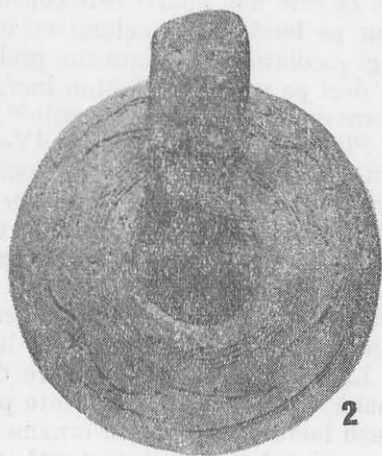
Așezări băștinașe din epoca romană s-au descoperit și cu mulți ani în urmă, dar fără a atrage prea mult atenția și fără a fi interpretate totdeauna corect.

La *Tariverde* s-a constatat că așezarea continuă în epoca romană (*SCIV*, III, 1952, p. 271, *SCIV*, 1—2, 1953, p. 133); la *Niculitel* — epocă romană (*SCIV*, 1—2, 1954, p. 182—183, fig. 20); la *Sinoe* (foarte probabil *Vicus Quintionis*) s-a înregistrat un strat tîrziu de sec. V—VI în care s-au găsit și fragmente ceramice lucrate cu mâna, ornamentate cu brîuri și butoni „de tip Latene”, dar care au fost considerate (datorită concepției și surprizei), ignorînd condițiile stratigrafice, ca „provenind, desigur, din straturi mult mai vechi”. După noi, e o dovadă că *Vicus Quintionis* are o origine indigenă, getică, la fel ca *Buteridava* din același teritoriu histrian (vezi mai jos). La *Sinoe-Zmeica*, cu toate că așezarea a fost datată în sec. V—II î.e.n. au apărut unele fragmente de la oale cu brîuri alveolare pe buză și cu profil curbat, (*SCIV*, 1—2, 1953, p. 141, fig. 28/1, 2, 3, 5) identice celor de la Valea Seacă, Tomis și Mangalia, datate sigur în secolele IV și VI e.n. Un strat băștinaș de epocă romană și la *Vadu* (Chiaurkői) (*SCIV*, 1—2, 1953, p. 145—146). La *Somova*, pe dealul Coazima, unde s-a descoperit ceramică romană, alături de ceramică getică lucrată cu mâna, cu brîuri și butoni rotunzi (caracteristici epocii romane), și de ceramică cenușie la roată (cf. Gh. Ștefan, în *Studii și referate privind istoria României*, I, p. 37).

³² Pentru analogii vezi *supra*, nota 28 și *infra*, nota 38.

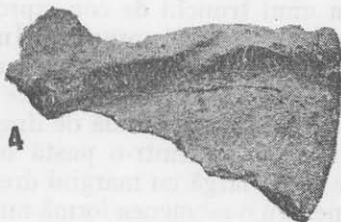
1

2

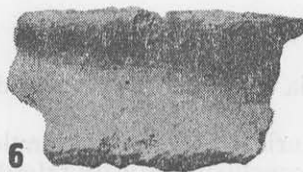
3

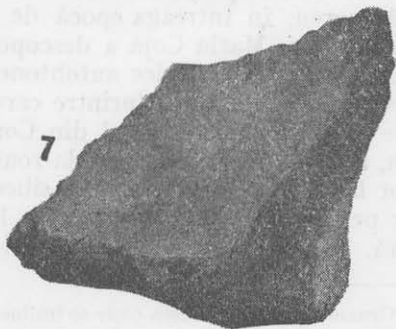
4

5

6

7

Fig.: 4: 1-4, Sacidava; 5, 7, Valul Traian; 6, Histria.

Ceea ce este mai aparte este constatarea că vasul a fost pe anumite porțiuni (sigur pe buză și gît) colorat cu o substanță, observîndu-se și acum pete și dungii șocolatii de la vopseaua prelinsă în interiorul vasului. (Fig. 6/3). Întîlnim deci pe un vas autohton lucrat cu mîna, o modalitate străină (romană) de ornamentare cu vopsea roșie ³³.

Plasată cronologic în sec. IV—V e.n. așezarea rurală de la Valea Seacă merită și cîteva sublinieri tipologice asupra ceramicii lucrate cu mîna: *asocierea cătușilor cu alveole și a ceștilor cu toartă*; asemănarea cu Bugeacul a unei părți a ceramicii, dar și existența unor vase lucrate într-o manieră mai neglijentă, din pastă negricioasă, cu suprafața pereților neregulată (însă nu aspră), fără decor, asemănătoare multor fragmente din sec. V—VI de la Histria și Sacidava; *lipsa totală a ceramicii cenușii lucrate* cu roata, fapt ce sprijină datarea mai tîrzie a așezării de la Valea Seacă.

La *RUNCU*, într-o așezare de epocă romană, pe lîngă ceramică roșie romană, au apărut și fragmente primitive lucrate cu mîna, două fragmente cenușii lucrate la roată cu ornamente lustruite și un castron lucrat cu mîna cu gura largă și marginea teșită, ușor adusă spre interior (Fig. 12/1; 16/4).

De la *LIMANU*, în aceleași condiții de găsiră provine un recipient ceramic avînd o formă deosebită. Lucrat cu mîna, dintr-o pastă cărămie, are forma unui trunchi de con, aproape cilindric, înalt, un fund drept și marginea ușor evazată și rotunjită. Întreaga suprafață a fost ornamentată cu linii vălurite, obținute prin ușoara apăsare a lutului, cu un bețișor, înainte de ardere. Asemenea decor ne este bine cunoscut (și la Bugeac).

Într-o așezare rurală de lîngă *OVIDIU* a fost descoperit un vas ceramic, lucrat cu mîna dintr-o pastă neagră poroasă, cu profil geometric din linii frînte (gură largă cu margini drepte și corp bitronconic). (Fig. 16/3, 5). Analogii pentru o asemenea formă nu ne sînt cunoscute, cu toate că tehnica pastei pare că se încadrează în zona litoralului, din perioada romană tîrzie (?).

HISTRIA

Histria ne-a oferit elemente din cele mai serioase pentru problema continuității.

Săpăturile în necropola tumulară (din sec. VI î.e.n. pînă în sec. III e.n.) au dus la concluzii prețioase referitoare la elementele tradiționale locale, care persistă mereu, în întreaga epocă de folosință a necropolei ³⁴. În sectorul Z de la Histria, Maria Coja a descoperit în nivelele romane de pînă în sec. IV e.n., fragmente ceramice autohtone lucrate cu mîna, ce-și găsesc analogii în aspectul de tip Bugeac (printre care și o ceașcă getică cu toartă). Provenind de la Histria, în Muzeul din Constanța se păstrează o *fructieră* și un castron, ambele cenușii, lucrate la roată. (Fig. 16/6, 7).

Tot la Histria, în sectorul basilicei *extramuros*, a apărut un vas caracteristic pentru cultura getică de tip Bugeac. O oală-sac, cu marginea ușor răsfrîntă, ornamentată cu un puternic brîu în relief, alveolat ³⁵. Databilă,

³³ Ornamentarea cu vopsea roșie se întîlnește pe ceramica dacică de lux din cetățile transilvane. Nu e desigur cazul să stabilim aici vreo astfel de legătură.

³⁴ P. Alexandrescu, în *Histria*, II, p. 133—282. Cf. și *Materiale*, V. p. 309—310.

³⁵ Am văzut vasul prin amabilitatea lui N. Hampartumian.

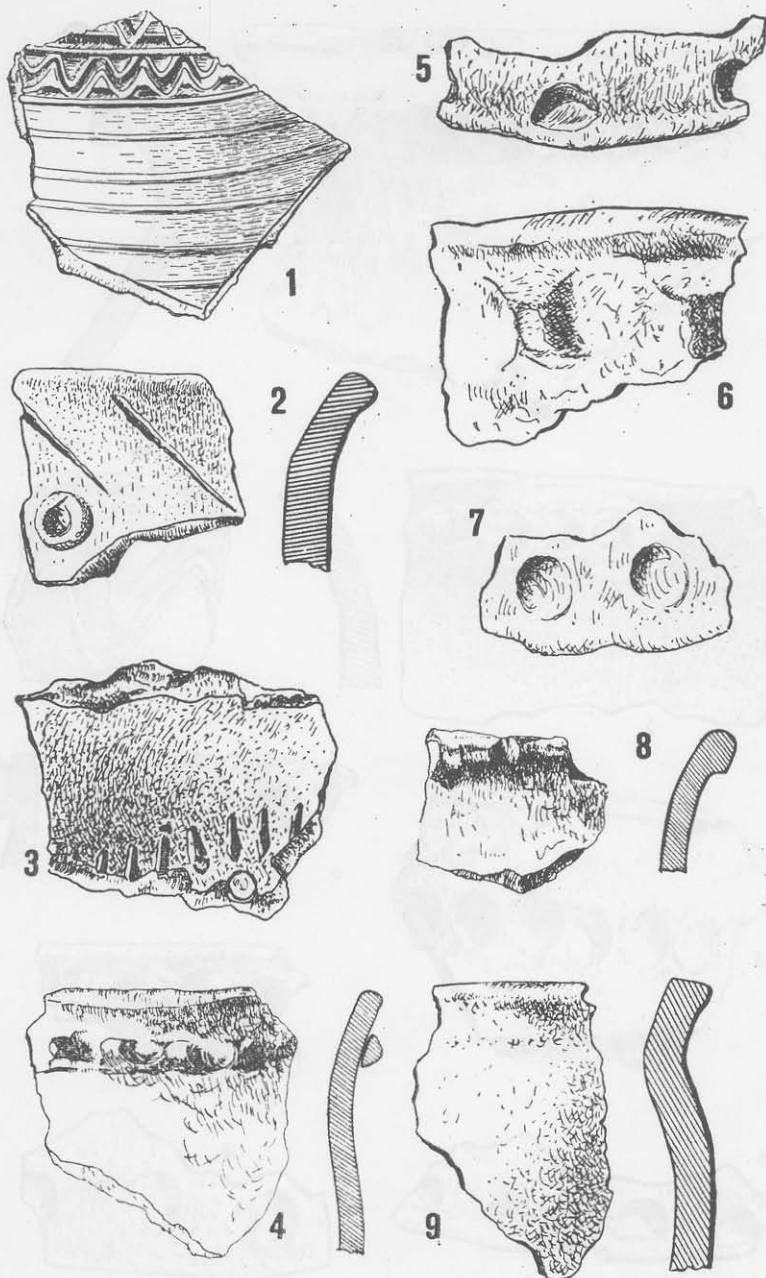

Fig. 5: 1, 2, Bugeac; 3, 5, 7, Valul Traian; 4, 8, 9, Histria.

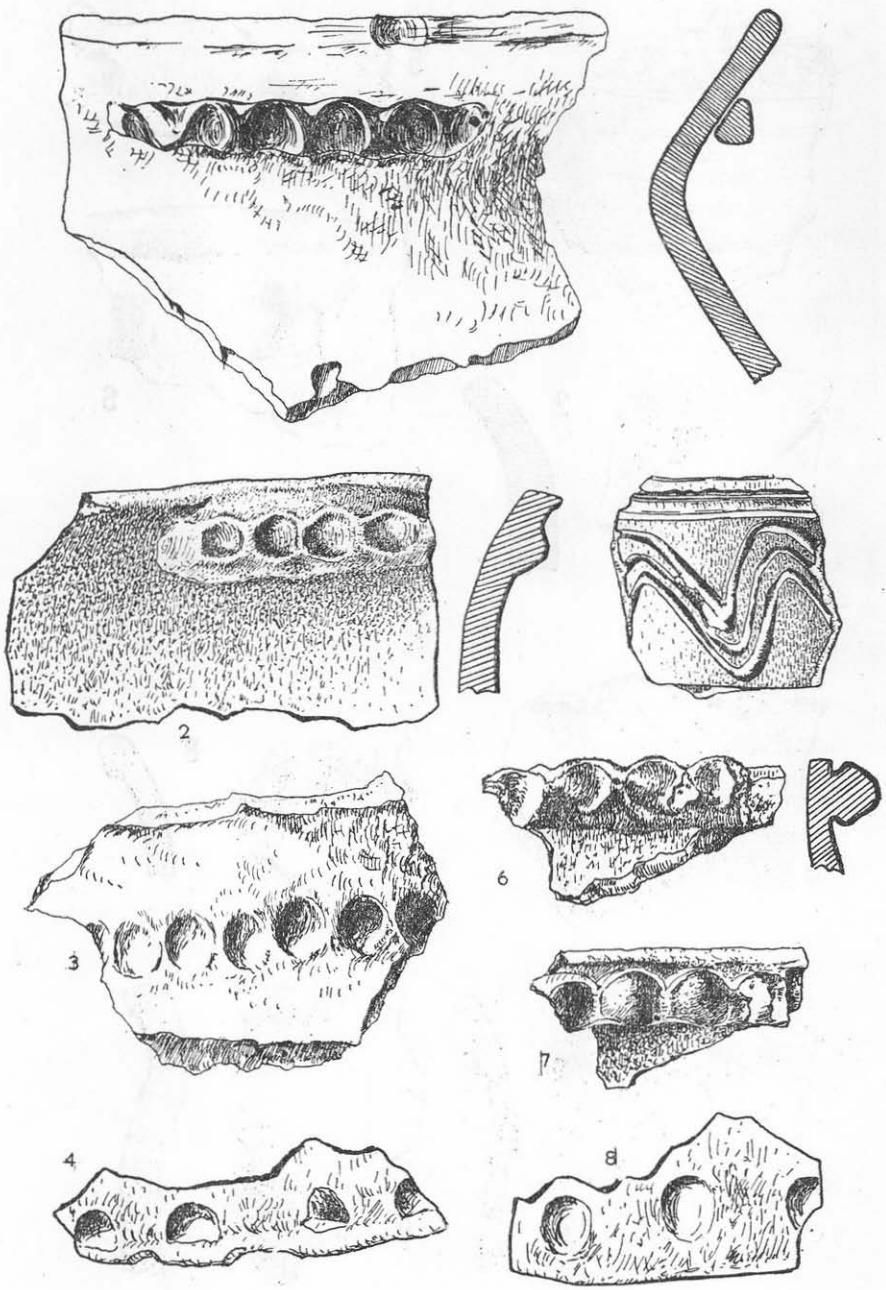

Fig. 6: 1-4, Valul Traian; 5, Buceac; 6-8, Valul Traian.

stratigrafic, în sec. II—III e.n., oala-sac aparține tipului ceramic geto-dacel mai caracteristic și mai răspândit în epoca romană, atât la nordul Dunării³⁶, cât mai ales în Dobrogea, la Bugeac, Enisala ș.a.

În sectorul ER, în timpul săpăturilor din 1964—65, au fost descoperite, în stratul aparținând secolelor II, III, IV—V e. n., fragmente ceramice getice³⁷.

— Pe nivelul V (sec. II) au fost găsite: un fragment de la gura unui castron, bombat, cu marginea profilată în afară, lucrat cu mâna din pastă grosolană (fig. 9/1); un fragment lucrat cu mâna, atipic (fig. 8/2); parte din marginea unei oale cenușii lucrate la roată, tipică; fragment dintr-o cățuie caracteristică, cu alveole la bază, din pastă cenușiu-negricioasă, grosolană (fig. 9/8)³⁸.

— Pe nivelul IV (sfârșitul sec. II — sec. III) au apărut fragmente ceramice banale, brune și negricioase, un fund și o margine cu buză îngustă orizontală, cu analogii la Bugeac. (Fig. 4/6; 9/3; 9/4).

— Pe nivelul III (sec. IV) a apărut un mic fund de vas, un fragment tipic de la gura unei oale cărămizii (fig. 9/7) și câteva fragmente ceramice deosebite, de la chiupuri mari, lucrate la roată înceată dintr-o pastă poroasă cu multe pietricele. (Fig. 11/1). Un singur fragment identic cunoaștem la Bugeac.

— Pe nivelele IV și V (sec. V—VI) s-au descoperit mai multe fragmente banale, cenușii-negricioase (Fig. 12/3, 4).

În vara lui 1969, în timpul săpăturilor într-un sector aflat în centrul cetății romano-bizantine³⁹ au fost descoperite, în nivelele sec. V—VI e.n., peste 40 exemplare lucrate cu mâna, jumătate din ele în condiții stratigrafice sigure, unele zăcînd pe nivel bun sau pe pardoseală de piatră. Ne oprim asupra citorva, mai semnificative.

— Pe nivelul R II (sec. IV): un fragment de la gura unui mic vas, din pastă brun-negricioasă, decorat pe gît cu val incizat (fig. 9/6); fragment de buză, cărămizie, pastă tipică, cu alveole pe margine (fig. 5/8); fragment de buză, ornamentat imediat dedesubtul ei, cu briu în relief, adînc alveolat (fig. 5/4); fragment dintr-o oală bombată, cu gura largă, marginea evazată și teșită. Dintr-o pastă brun-cenușie, cu pete, are o toartă scurtă, lată, tăiată cu cuțitul pe margine (fig. 1/4).

— Pe nivelul R I (sec. V); pe pavaj de piatră (SA, 4) câteva fragmente tipice: dintr-un castron cu marginea răsfrîntă orizontală⁴⁰, din pastă cărămizie (fig. 2/5); buză cu margine orizontală; fragment de la gura unei oale-sac, tipice (fig. 2/3). Pe același nivel de sec. V e.n. au fost descoperite fragmente de buze (fig. 3/8; 5/9); fragmente de oale-sac, cu briuri alveolate și

³⁶ Analogii la Brețcu (*SCIV*, II, 1, 1951, p. 293—294R, Obreja (D. Protase, *op. cit.*, p. 44), Soporul de Cimpie (*Ibidem*, p. 54) Reci (*Ibidem*, p. 125), Dochia, Lutărie, Slobozia, Gabăra, Enisala.

³⁷ Ceramica ne-a fost oferită pentru studiu de către Al. Suceveanu, autorul săpăturilor.

³⁸ Vezi și la Bologa, (*Acta Musei Napocensis*), VI, 1969, p. 507, fig. 3/16) sau la Cipău-Girle, sec. IV e.n. (D. Protase, *op. cit.*, Op. 113, fig. 35/6 și p. 114), Largu (*Materiale*, VI, p. 505, fig. 6/17) Tîrșor (Gh. Diaconu, *Tîrșor, necropola din sec. III—IV*, 1965, pl. VIII/2 pl. CXL1/2).

³⁹ Săpăturile au fost conduse de Al. Suceveanu, secondat de subsemnatul.

⁴⁰ Analogii la Bugeac (vezi fig. 1/3; 7/4) și la Ighiu (*epocă romană*). Cf. *Materiale*, V 1969

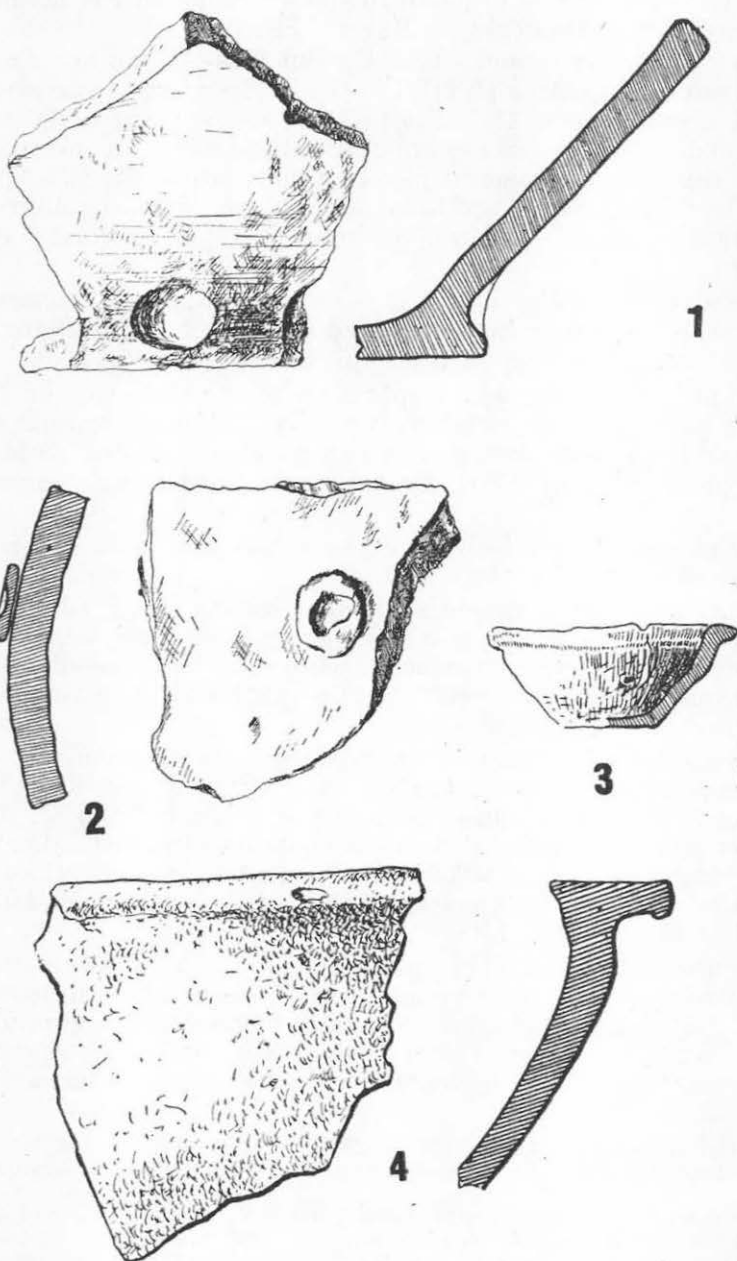

Fig. 7: 1, 2, Valul Traian; 3, Ighiu; 4, Bugeac.

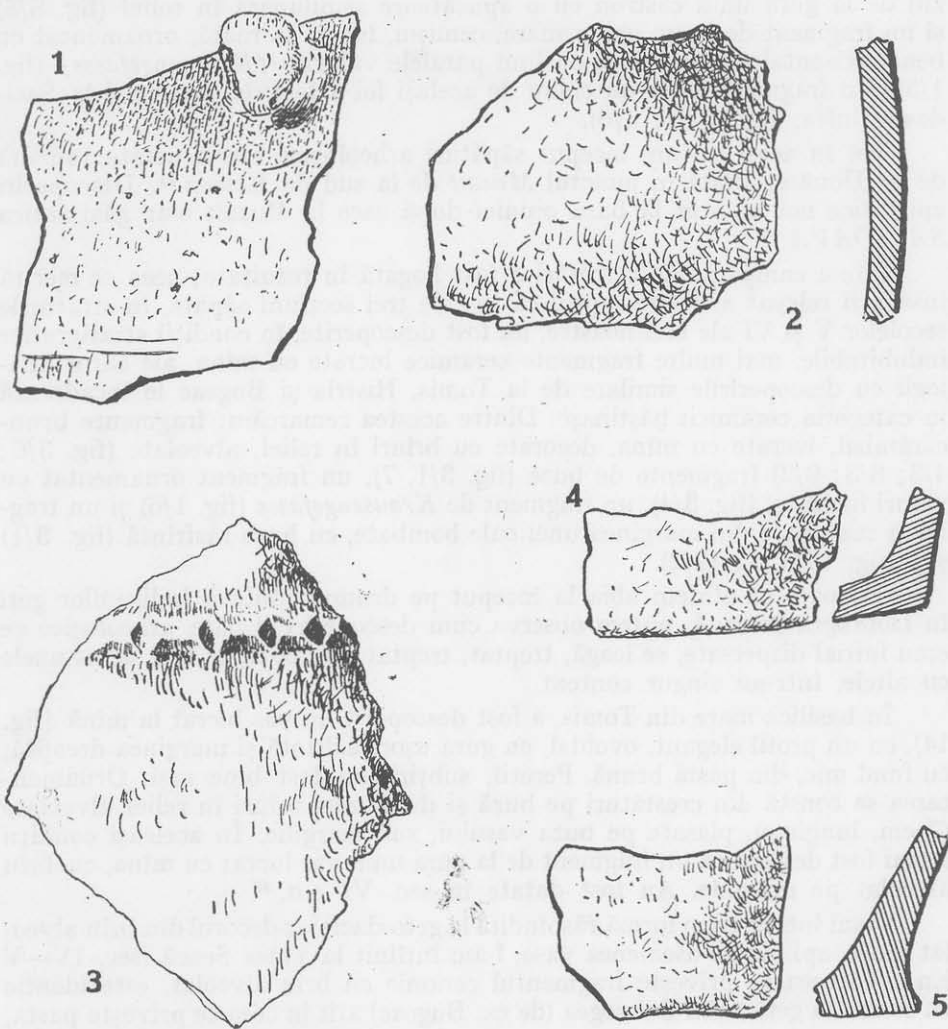

Fig. 8: 1, 3, Sacidova; 3, 5, 5, Histria.

buze cu alveole (fig. 2/6) și fragmentul unei cățui getice cu alveole la bază și cu urme de ardere în interior (fig. 9/5; 11/4).

— Pe nivelele din sec. VI, au fost descoperite mai multe funduri (fig. 10/4), fragmente cărămizii și negricioase de buze tipice, un fragment cărămiziu de la gura unui castron cu o apucătoare semilunară în relief (fig. 3/5) și un fragment de la un chiup mare, cenușiu, lucrat la roată, ornamentat cu benzi orizontale de incizii și cu linii paralele vălurite (*Krausengefässe*) (fig. 1/5). Un fragment dintr-un chiup de același fel a fost descoperit și la Sacidava (infra, fig. 10/2; 1/6).

Tot în acest an am început săpături arheologice într-o cetate romană de pe Dunăre, aflată în punctul *Muzait* de la sud de *Rasova*⁴¹. Descoperiri epigrafice noi au stat la baza opiniei după care la *Muzait* s-ar găsi antica *SACIDAVA*⁴².

Prima campanie de cercetări a fost bogată în rezultate; ceea ce merită însă a fi relevat aici este faptul că în cele trei secțiuni săpate, în straturile secolelor V și VI ale erei noastre, au fost descoperite, în condiții stratigrafice indubitabile, mai multe fragmente ceramice lucrate cu mâna, ale căror analogii cu descoperirile similare de la Tomis, Histria și Bugeac le încadrează în categoria ceramicii băștinașe. Dintre acestea remarcăm: fragmente brun-cărămizii, lucrate cu mâna, decorate cu brîuri în relief, alveolate (fig. 3/6; 4/3; 8/3; 9/2) fragmente de buze (fig. 3/1, 7), un fragment ornamentat cu valuri incizate, (fig. 3/4), un fragment de *Krausengefässe* (fig. 1/6) și un fragment mai mare din marginea unei oale bombate, cu buza răsfrîntă (fig. 3/1) ș.a. (fig. 10/6, 7; 12/2).

Cu toate că sîntem abia la început pe drumul căutării indigenilor geți în Dobrogea romană, putem observa cum descoperiri și date arheologice ce erau inițial dispersate, se leagă, treptat, treptat, din ce în ce mai strîns unele cu altele, într-un singur context.

În basilica mare din Tomis, a fost descoperit un vas lucrat la mînă (fig. 14), cu un profil elegant, ovoidal, cu gura ușor răsfrîntă și marginea dreaptă, cu fund mic, din pastă brună. Pereții, subțiri, au fost bine arși. Ornamentarea sa constă din creștături pe buză și două mici brîuri în relief alveolate (7 cm. lungime), plasate pe buza vasului, sub margine. În aceleași condiții a mai fost descoperit un fragment de la gura unui vas lucrat cu mînă, cu brîu alveolat pe margine. Au fost datate în sec. VI e.n.⁴³

Vasul întreg are o formă răspîndită la geto-daci, iar decorul din brîu alveolat scurt, aplicat pe asemenea vase, l-am întîlnit la Valea Seacă (sec. IV—V e.n.). În ceea ce privește fragmentul ceramic cu brîu alveolat, este identic cu ceramica getică din Dobrogea (de ex. Bugeac) atît în ceea ce privește pasta,

⁴⁰ Analogii la Bugeac (vezi fig. 1/3; 7/4) și la Ighiu (*epocă romană*). Cf. *Materiale*, V, 1959, p. 446, fig. 15/4.

⁴¹ La săpăturile și descoperirile de la Sacidava a participat și a asistat, un colectiv format din C. Scorpan, C. Cîrjan, C. Stavru, Z. Covacev, Gh. Papuc.

⁴² Cf. A. Rădulescu, *Un miliar de la Decius la Rasova*, în *Revista Muzeelor*, 4, 1963, p. 349 și urm. Vezi și A. Aricescu, *Încercare de precizare pe harta Dobrogei antice*, (mss), sub tipar în *Dacia* XIV.

⁴³ C. Cîrjan, *Ceramică locală din sec. VI—VII descoperită la Constanța*, în *Pontice*, IV, 1970.

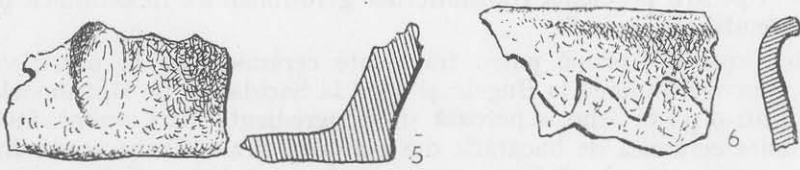
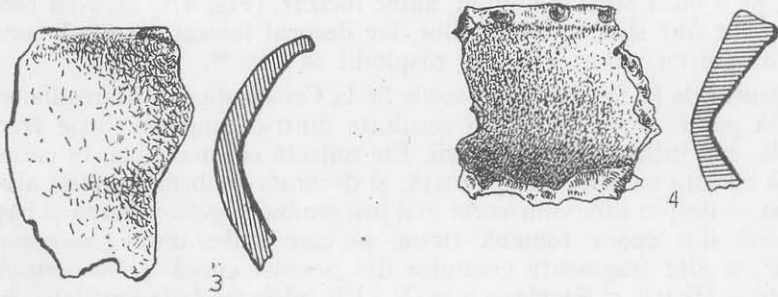
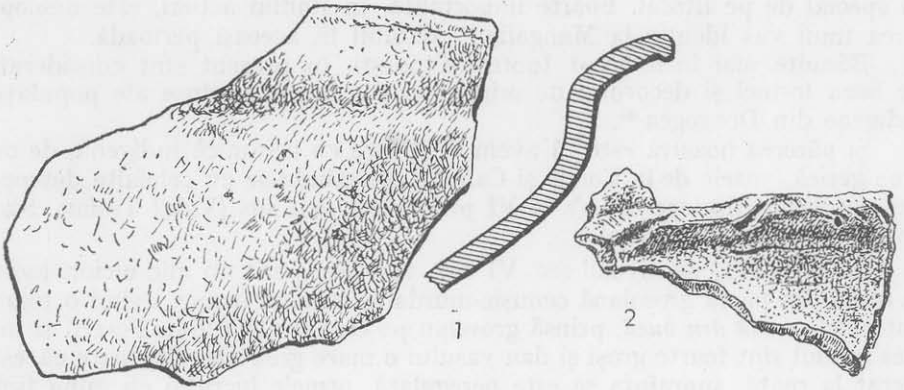

Fig. 9: 1, 3—, *Histria*; 2, *Sacidava*.

tehnica, dar și forma și decorul. Vasul întreg, prin pastă și modelare, este mai apropiat de ceramica indigenă din epoca romană târzie (sec. IV—V—VI), în special de pe litoral. Foarte importantă, în stadiul actual, este descoperirea unui vas identic la Mangalia⁴⁴, databil în aceeași perioadă.

Bănuite mai întâi drept Ipotești-Cindești, în prezent sînt considerate, pe baza formei și decorului de origine locală, drept produse ale populației indigene din Dobrogea⁴⁵.

Și părerea noastră este că avem de a face cu ceramică indigenă, de origine getică, vasele de la Tomis și Callatis conexîndu-se cu celelalte descoperiri autohtone din sec. IV, V și VI prezentate mai sus (Valul Traian, Sacidava, Histria, Tropaeum).

La Sacidava, pe nivelul sec. VI e.n., am descoperit un mic ulcior, lucrat la roată din pastă grosolană cenușie-murdară, cu pete brune, avînd o toartă puternică, *trasă din buză*, prinsă grosolan pe corpul ulciorului. Pereții și mai ales fundul sînt foarte groși și dau vasului o mare greutate. Cu toate că este lucrat la roată, suprafața sa este neregulată, urmele lucrului cu mîna fiind vizibile. Pe umăr este ornamentat cu linii orizontale și cu un val neregulat, neglijent, pe o mică porțiune dublu, adînc incizat. (Fig. 4/1, 2). Nici tehnica, nici forma nu sînt străine localnicilor, iar decorul incizat formînd benzi de linii combinate cu valuri era larg răspîndit la geți⁴⁶.

Și ulciorul de la Sacidava, și vasele de la Constanța sau Mangalia, reprezintă după părerea noastră tipuri rezultate dintr-o lungă evoluție tradițională locală, sub influența romanizării. Ele reflectă cel mai bine, în ceramică, (împreună cu alte vase lucrate la roată, și decorate cu brîu în relief alveolat sau crestat — despre care vom vorbi mai jos) simbioza geto-romană și populația indigenă din epoca romană târzie, pe care o denumim *geto-romanică*. Împreună cu alte fragmente ceramice din aceeași epocă (*Krausengefässe*) descoperite la Histria și Sacidava (sec. V—VI), ulciorul de la Sacidava devine interesant și pentru problema transmițerilor geto-romanice în ceramica prefeudală și feudal-timpurie⁴⁷.

Un loc aparte îl ocupă patru fragmente ceramice, de la patru vase deosebite, descoperite două la Bugeac și două la Sacidava. Ele sînt modelate la roată, dintr-o pastă cenușie poroasă și cu ingrediente mari, asemănătoare cu așa numita ceramică de bucătărie din perioada târzie. Toate aceste fragmente lucrate la roată poartă drept ornament cîte un brîu în relief, cu alveole sau cu creștături (fig. 13/2—5; 17/1—4). Întîlnim deci, pentru prima dată, în secolul al II-lea dar și în secolul al VI-lea, într-un sat indigen dar și într-o

⁴⁴ Ionformație P. Diaconu.

⁴⁵ C. Cirjan, *loc. cit.*, Vase getice cu marginea evazată și cu brîu *scurt*, alveolat, pe margine sau ceva mai jos (specifice epocii tîrzii și nu epocii elenistice) s-au descoperit și la Sinoe Zmeica (SCIV, 1—2, 1953, p. 141, fig. 28 — cele trei fragmente, de sus în jos, stînga).

⁴⁶ Vezi fig. 5/1; 6/5; 9/6, (Bugeac). Cf. și D. Protase *op. cit.*, fig. 3, 6, 10/3 12 35 și N. Gudea, în *Acta Musei Napocensis*, VI, 1939, p. 503, fig. 2.

⁴⁷ Dacă vasele în discuție ar reprezenta elemente ale culturii Ipotești-Cindești, descoperirea lor în Dobrogea, în centre romane din sec. V—VI e.n., ar da o lumină cu totul nouă asupra originii acestei culturi, întrucît nu am putea ignora cîta continuitate getică și geto-romanică (din sec. I pînă în sec. VI e.n.) pe teritoriul Dobrogei. În orice caz, în stadiul actual, vasele de la Sacidava, Tomis, Callatis, nu pot fi tratate separat, drept elemente deosebite, ale unei alte culturi materiale, decît cea autohtonă, a geto-romanicilor de pe teritoriul Dobrogei.

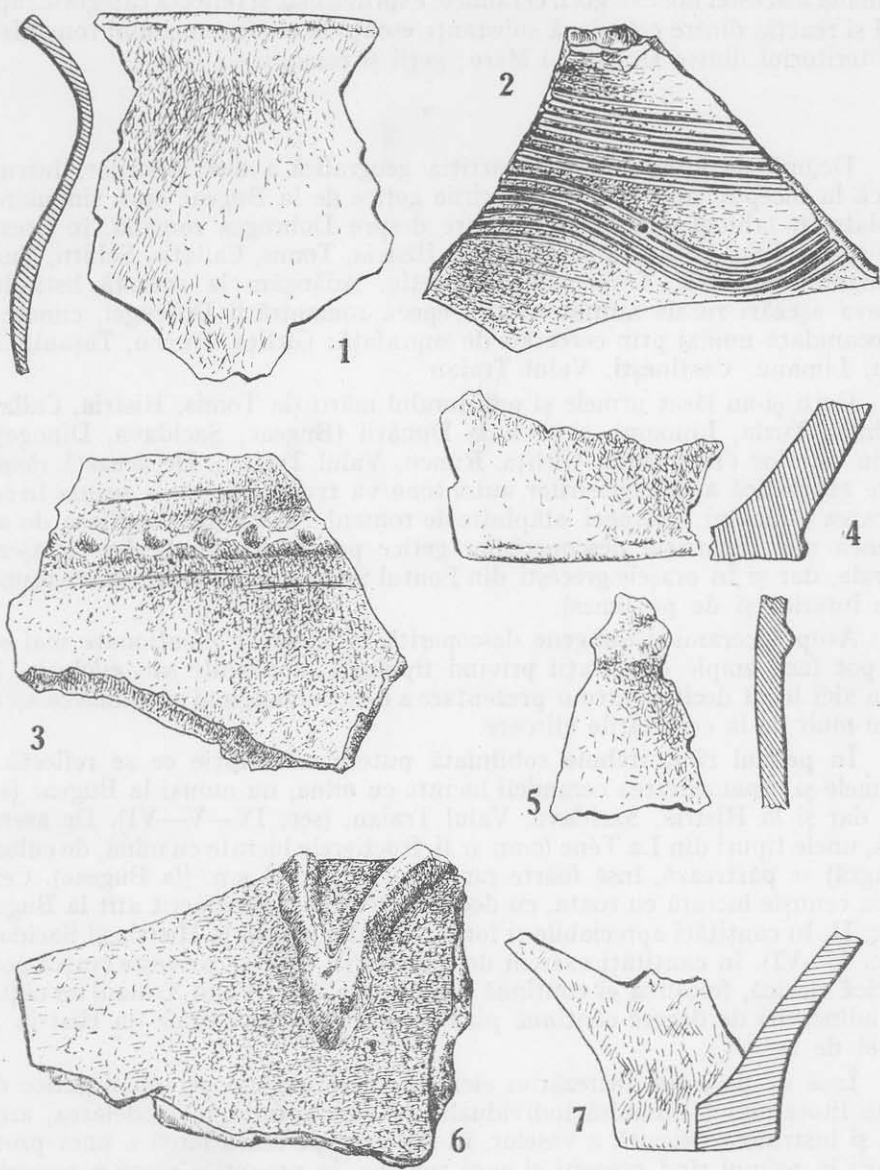

Fig. 10: 1, 2, 6, 7, *Sacidava*; 3-5, *Histria*.

cetate romană, simbioza dintre un decor getic tradițional, cel mai conservator, și tehnica superioară a ceramicii cenușii lucrata la roată. Geneza în epoca romană a acestei noi categorii ceramice, exprimă clar și reflectă categoric raportul și reacția dintre cele două substanțe esențiale ale fenomenului romanizării pe teritoriul dintre Dunăre și Mare; geții și romanii.

*

Demnă de atenție este repartitia geografică a descoperirilor, întrucît, dacă la început, aparent, descoperirile getice de la Bugeac erau singulare și izolate în tabloul cunoașterii noastre despre Dobrogea romană, în prezent ele se amplifică prin aflarea geților la Histria, Tomis, Callatis, Schitu, Tuzla, Limanu, Sacidava, Tropaeum, Dinogetia. Adăugăm la această listă încă cîteva așezări rurale autohtone din epoca romanizării Dobrogei, cunoscute deocamdată numai prin cercetări de suprafață: Gîrlița, Runcu, Tașaul, Ovidiu, Limanu, Costinești, Valul Traian.

Geții și-au lăsat urmele și pe litoralul mării (la Tomis, Histria, Callatis, Schitu, Tuzla, Limanu), și pe linia Dunării (Bugeac, Sacidava, Dinogetia) și în interior (Tropaeum, Gîrlița, Runcu, Valul Traian). De această răspîndire geografică a descoperirilor autohtone va trebui să ținem seama în conturarea etnicului Dobrogei stăpînite de romani. Nu trebuie neglijată de asemenea nici repartitia descoperirilor getice pe genuri de așezări (în așezări rurale, dar și în orașele grecești din Pontul Sînting sau în marile centre romane din interior și de pe limes).

Asupra ceramicii indigene descoperită în așezările menționate mai sus, se pot face ample observații privind tipologia, analogiile sau evoluția. Nu este aici locul decît pentru o prezentare a esențialului, mai cu seamă că așteptăm mult de la cercetările viitoare.

În primul rînd trebuie subliniată puternica tradiție ce se reflectă în formele și ornamentarea ceramicii lucrata cu mîna, nu numai la Bugeac (sec. II) dar și la Histria, Sacidava, Valul Traian, (sec. IV—V—VI). De asemenea, unele tipuri din La Tène (cum ar fi fructierele lucrata cu mîna, de culoare neagră) se păstrează, însă foarte rar, pînă în sec. II e.n. (la Bugeac). Ceramica cenușie lucrata cu roata, cu decor lustruit, s-a descoperit atît la Bugeac (sec. II, în cantități apreciabile și forme variate), dar și la Histria și Sacidava (sec. V—VI), în cantități extrem de reduse. În ceea ce privește ceașca geto-dacică clasică, folosirea ei continuă pînă în sec. IV, (Valul Traian) iar căuția cu adîncituri de degete continuă pînă în epoca romană tîrzie (la Histria, pe nivel de sec. V).

Încă de pe acum întrezărim elemente care conferă ceramicii getice din zona litoralului o anumită individualitate concretizată în modelarea, arderea și lustruirea delicată a vaselor, în imitarea pe scară largă a unor prototipuri în primul rînd grecești și apoi romane, în proporția mare a ceramicii poroase negre. Ceramica clasică lucrata cu mîna, de culoare brun-cărămizie, se întîlnește foarte rar în perioada tîrzie cînd predomină ceramica poroasă, cenușie sau negricioasă, cu pereți subțiri. În general, în centrele de pe litoral și de pe limes, mai ales în faza tîrzie, nu mai întîlnim decît vase de mici dimensiuni.

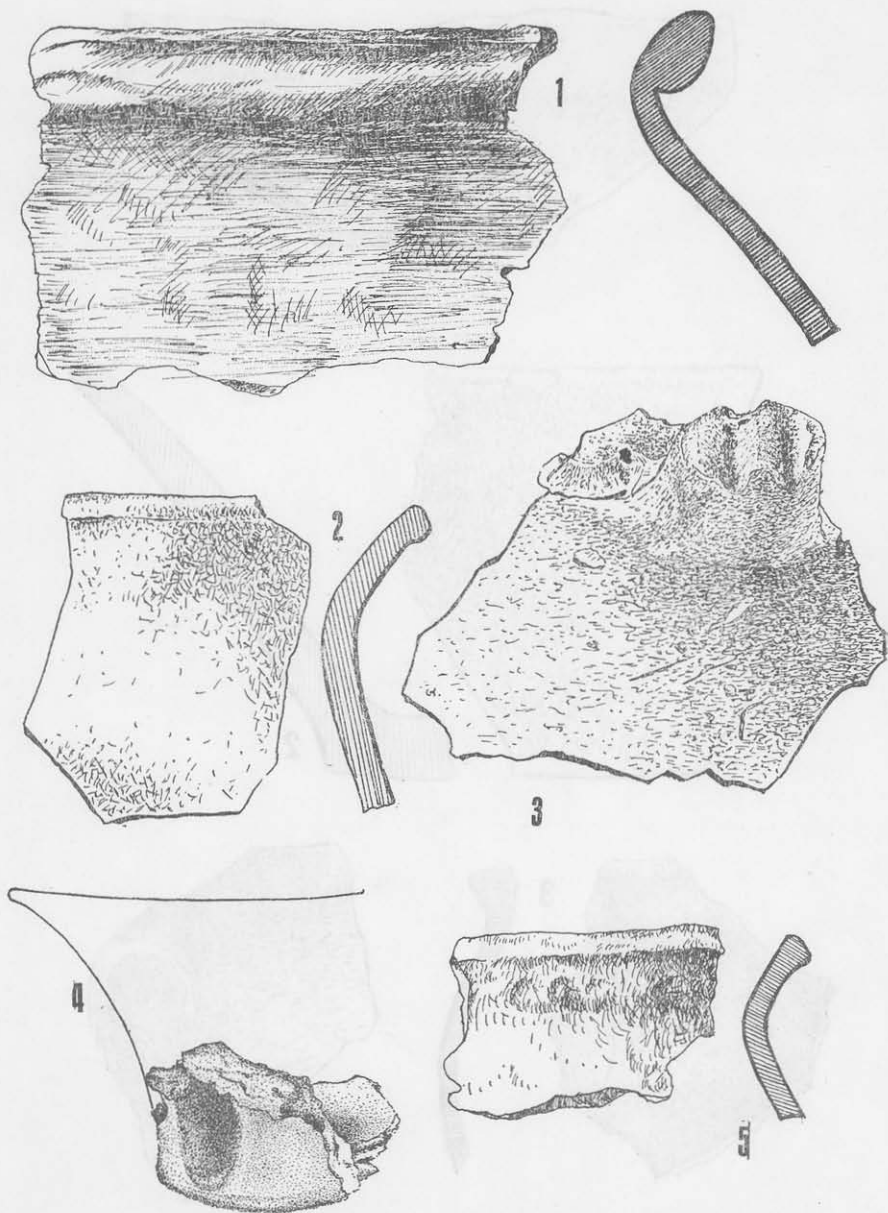

Fig. 11: 1, 4, 5, Histria; 2-3, Valul Traian

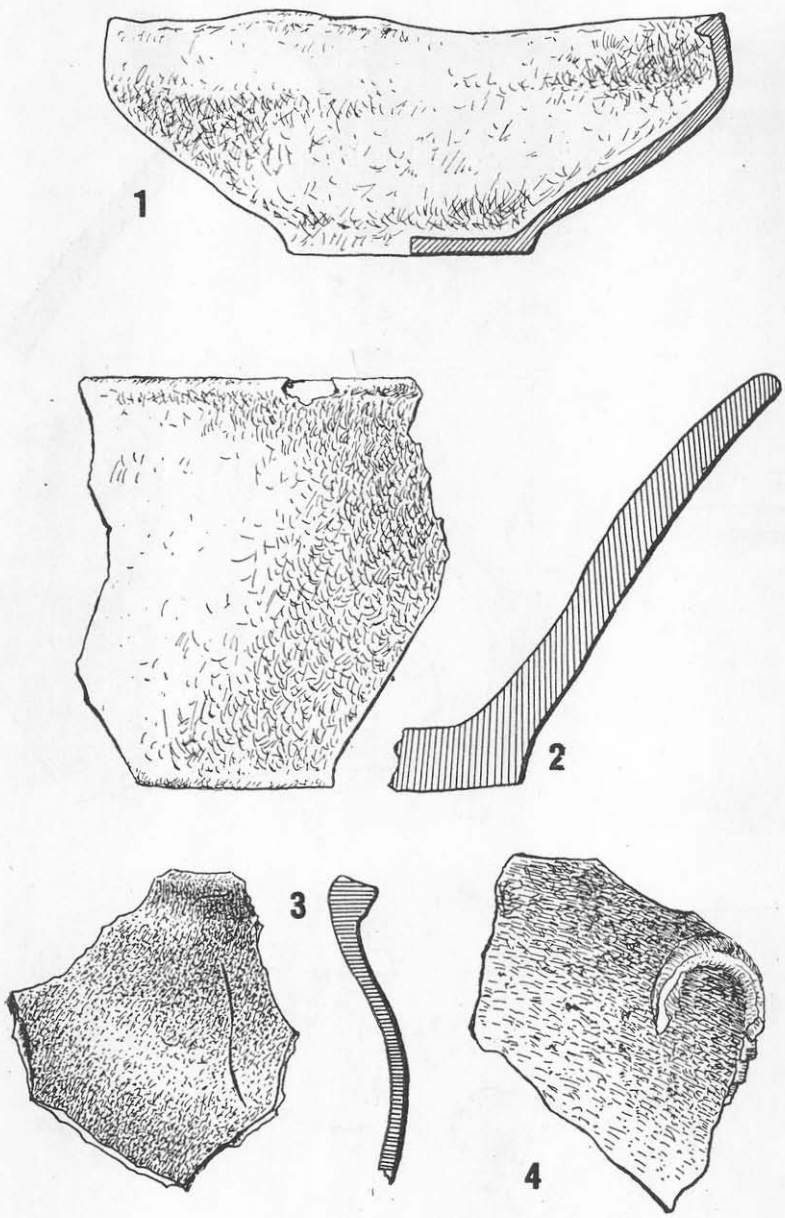
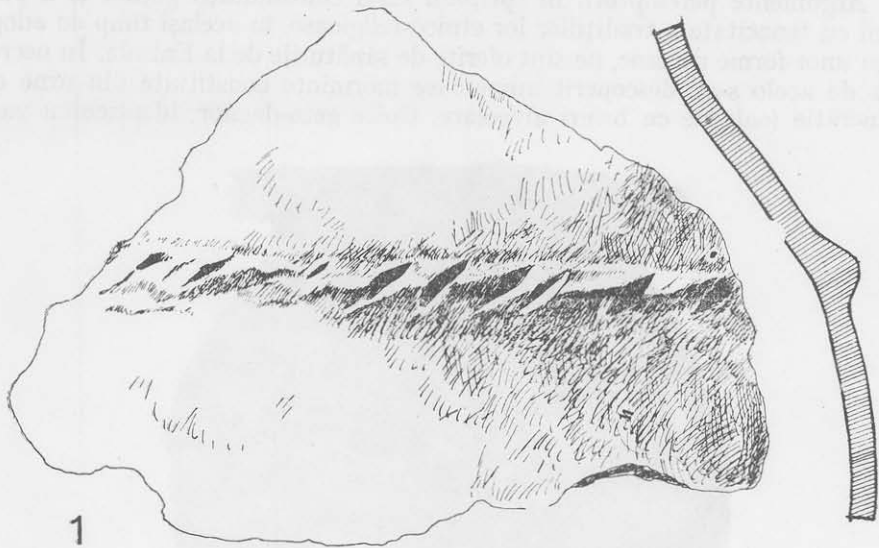
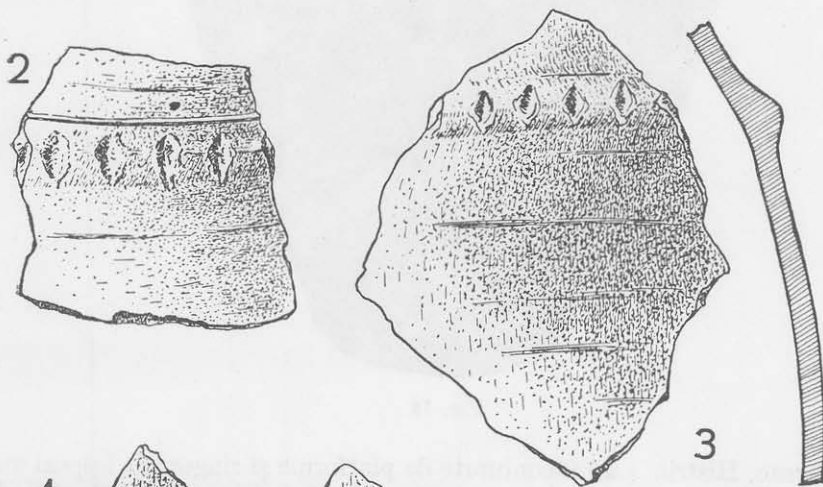

Fig. 12: 1, Runcu; 2, Sacidava; 3-4, Histria

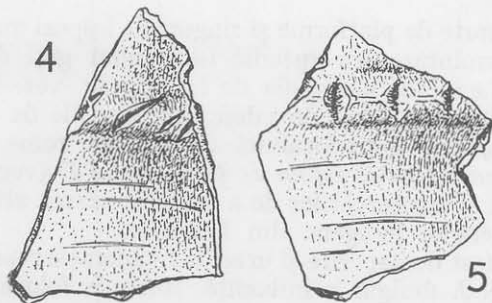

1

2

3

4

5

Fig. 13

Argumente peremptorii în sprijinul tezei continuității geților și a păstrării cu tenacitate a tradițiilor lor etnico-religioase, în același timp cu adoptarea unor forme romane, ne sînt oferite de săpăturile de la Enisala. În necropola de acolo s-au descoperit numeroase morminte constituite din urne de incinerare (oale sac cu brîuri alveolate, tipice geto-dacilor, identice cu vase

Fig. 14

de la Bugeac, Histria ș.a.) înconjurate de platforme și ringuri de lespezi mari de piatră. Ritul acesta de înmormîntare era specific indigenilor geți din Dobrogea și în secolele IV—III î.e.n. (în necropola de la Bugeac, vezi M. Irimia, în *Pontice*, I, 1968, p. 193) și, așa cum dovedesc descoperirile de la Enisala, el este folosit în continuare de geții localnici ai Dobrogei romane. Ceramica tipică și ritmul funerar *caracteristic geților de pe teritoriul Dobrogei*, duce la risipirea tuturor îndoielilor și a încercărilor de a pune pe seama altor triburi, venite din afară, descoperirile indigene din Dobrogea.

În același timp, la Enisala au fost descoperite și urne de incinerare reprezentate de vase romane. Ele reflectă desigur o influență romană, folosirea de către geți a ceramicii romane, ceea ce însă nu înseamnă modificarea ritului funerar. La fel se întîmplă și în necropolele tomitane, unde geții depun în

morminte pe lângă cătui proprii și multe vase romane. (Cf. C. Scorpan, *SCIV*, 1, 1970, p. 65). Ca și în cazul ceramicii lucrate la roată și ornamentată cu briuri alveolate, considerăm asemenea fenomene ca *aspecte arheologice ale romanizării*.

*

Descoperirile getice pe teritoriul Dobrogei nu ar trebui să ne provoace surprinderea, deoarece ele se află în concordanță cu celelalte izvoare, literare și epigrafice.

La hotarul dintre epoca elenistică și cea romană, viața și faptele geților au avut un puternic răsunet în operele lui Cassius Dio ⁴⁸ și ale lui P. Ovidius Naso ⁴⁹.

În plină epocă romană, numele unor autohtoni este întâlnit în inscripții ⁵⁰. Desigur că au fost foarte puțini geții care au ajuns la poziția socială ce le permitea să ridice monumente de piatră. Dar onomastica indigenă păstrată pe monumentele epigrafice, dovedește tocmai că nici acei geți care dețineau un loc de frunte în masa aborigenilor, fiind tocmai de aceea pasibili de o mai rapidă renunțare la tradiții, nu cedaseră încă influențelor romanizatoare. Ca urmare, concluzia care se impune referitor la marea masă de indigeni, *dediticii*, din satele provinciei, nu poate fi decât în conformitate și în spiritul opiniilor noastre, mai ales că, Constituția antoniniană consacră o stare de fapt,

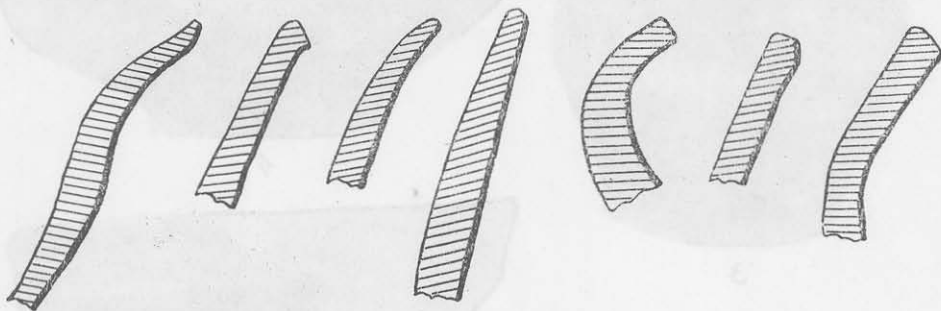

Fig. 15: Profile, Valul Traian

lăsându-i pe geții din mediul rural în afara prevederilor ei, ceea ce indică că aceștia își păstrează în continuare, și formal, toate trăsăturile proprii, tradiționale. Chiar și cei care, și credem că nu erau puțini, au trecut aparent la romanizare schimbându-și numele, au renunțat mai greu la tradițiile proprii etnico-religioase.

Tot atât de semnificativă pentru problema în discuție este și continuarea folosirii oficiale a vechilor nume getice ale unor așezări, de-a lungul întregii epoci romane, cum ar fi *Capidava*, *Sucidava*, *Sacidava*, *Muridava*, *Scaidava*,

⁴⁸ LI, 24, 26.

⁴⁹ *Tristia*, I, 10, 13–14; III, 3, 1–14; III, 9, 1–10; V, 2, 65–70; V, 7, 50–60; V, 10, 25–30; *Ex Ponto*, IV, 13, 17–23, 33–40.

⁵⁰ Cf. R. Vulpe *Histoire ancienne de la Dobroudja*, p. 190–191; I. I. Russu, *Populația histriană în sec. II. e.n.*, în *SCIV*, IX, 1, 1958, p. 50–54.

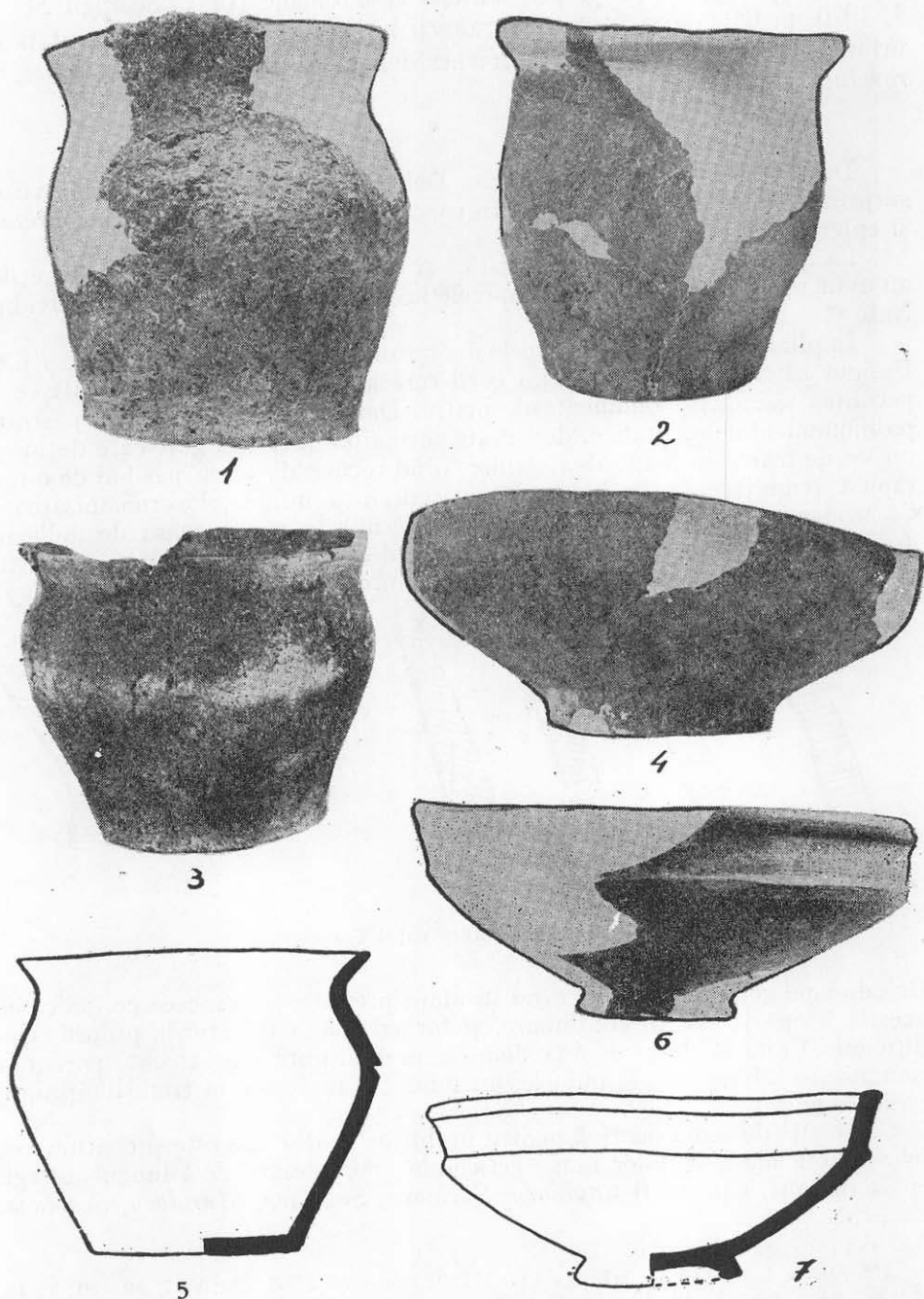

Fig. 16: 1, 2, = Bugeac; 3, 5 = Ovidiu; 4 = Runcu; 6, 7 = Histria

Saprisara, Giridava, Durostorum, Zisnudava, Buteridava, Axiupolis, nume ale căror terminații în *dava* sau *sara*, dovedește apartenența la un cert teritoriu al geto-dacilor⁵¹. Un sat băștinaș era și *Vicus Amlaidina*.

În celebra inscripție a Cetății Ausdecensilor se vorbește cu claritate despre autohtoni⁵².

Să nu uităm de asemenea că întruchiparea plastică a principalului zeu local — Eroul Trac — este foarte răspândită. (Cf. C. Scorpan, *Cavalerul Trac*, Constanța, 1967).

Chiar în secolul IV e.n. un bărbat de seamă din Scythia Minor — un *exarhus* — purta numele geto-dac clasic — *Dicebalus*⁵³, fapt ce atestă cu certitudine apartenența sa etnică. Păstrarea numelui indigen în plin secol IV. subliniază atât forța conservatorismului autohton, cât și indiferența autorităților imperiale în fața caracterului fățiș getic al unora dintre funcționari, care nu se mai străduiau să îmbrace nici măcar haina exterioară latină. Desigur că asemenea cazuri sînt rare, însă au o anumită importanță pentru înțelegerea cât mai exactă a procesului de romanizare.

Dintr-o cunoscută și discutată inscripție de la începutul sec. III e.n. aflăm despre un litigiu de hotărnicie între Messia Pudentilla și vicus-ul *Buteridava*⁵⁴, ce se afla în teritoriul cetății Histria⁵⁵. Iată deci că o veche *davă* băștinașă getică, continuă să existe în sec. III e.n., chiar în teritoriul unei cetăți ca Histria. Această localizare are consecințe deosebite pentru că tocmai zona histriană era singura bogată în dovezi ale coloniștilor *bessi* și *lai*, coloniști sud-traci, a căror prezență a dus la concluzia generalizării elementului sud-tragic în Dobrogea. Fixarea Buteridavei getice în teritoriul histrian, ca și faptul că acei *consistentes*, *bessi* și *lai*, la 30 de ani de la Constituția antoniniană, nu primiseră încă cetățenia romană, este încă o dovadă că masa populației autohtone o formau geții și că enclavele de coloniști traci nu aveau o situație preeminentă⁵⁶.

⁵¹ Vl. Georgiev, *Raporturile dintre limbile dacă, tracă și frigiană*, în *Studii Clasice*, II, 1960, p. 44—45 și harta. După Georgiev, teritoriile Dobrogei și Bulgariei de nord aparțineau daco-geților. În concordanță cu o serie de descoperiri getice (printre care cățui) în nordul Bulgariei, cf. M. Cicikova, în *Acta Antiqua Philippopolitana*, Sifia, 1963, p. 37—38, fig. 2/3 p. 39' (la Oriahovo, Lom, Svistov, Staro Selo).

⁵² R. Vulpe, *DID*, II, p. 164. Nu putem ști dacă este vorba de daci, adică de o populație de la nordul Dunării, sau despre geți dobrogeni, numiți daci după obiceiul roman. Oricare ar fi răspunsul, el nu afectează esența problemei continuității, întrucât geții și dacii aparțineau aceleași comunități etnice.

⁵³ I. Barnea, *DID*, II, p. 397. Numele se întâlnește și în alte inscripții din Moesia Inferior, dar nu în Tracia (cf. Vl. Georgiev, *op. cit.*, p. 47).

⁵⁴ *CIL*, III, 14447 (*iussu et ex decreto viri clarissimi Ovinii Tertulli consularis, termini positi inter (M) essiam Pude (nil) lam et vicanos Buteridavenses per Vindium Verianum praefectum classis*). După I. I. Russu, *Un litigiu de hotărnicie în Scythia Minor*, în *SCIV*, VI, 1955, 1—2, p. 80.

⁵⁵ La Mihai Viteazul, cf. Em. Doruțiu, *Precizări topografice despre unele inscripții*, în *SCIV*, XV, 1964, I, p. 132. Cf. și Al Suceveanu, *Din nou despre C L, III, 14447*, (mss), comunicare la sesiunea muzeului Tulcea — 1969. Vezi și R. Vulpe, *DID*, II, p. 193—194.

⁵⁶ La Mihai Viteazul a fost descoperit și un opaiț getic lucrat cu mîna, imitat după opaițele elenistice, dovadă a vechimii așezării de aici (Buteridava). Vezi C. Scorpan, *Imitații getice după opaițe greco-romane*, în *Pontice*, II, 1969. Ceramica descoperită la Histria, așa cum s-a văzut mai sus, (cățui cu alveole și cești getice, oale-sac ornamentate cu briuri alveolare, specifice) dovedește că populația din teritoriul histrian nu putea să fie decît cea getică. Vezi și tratarea acestei probleme la Al. Suceveanu, *loc. cit.*

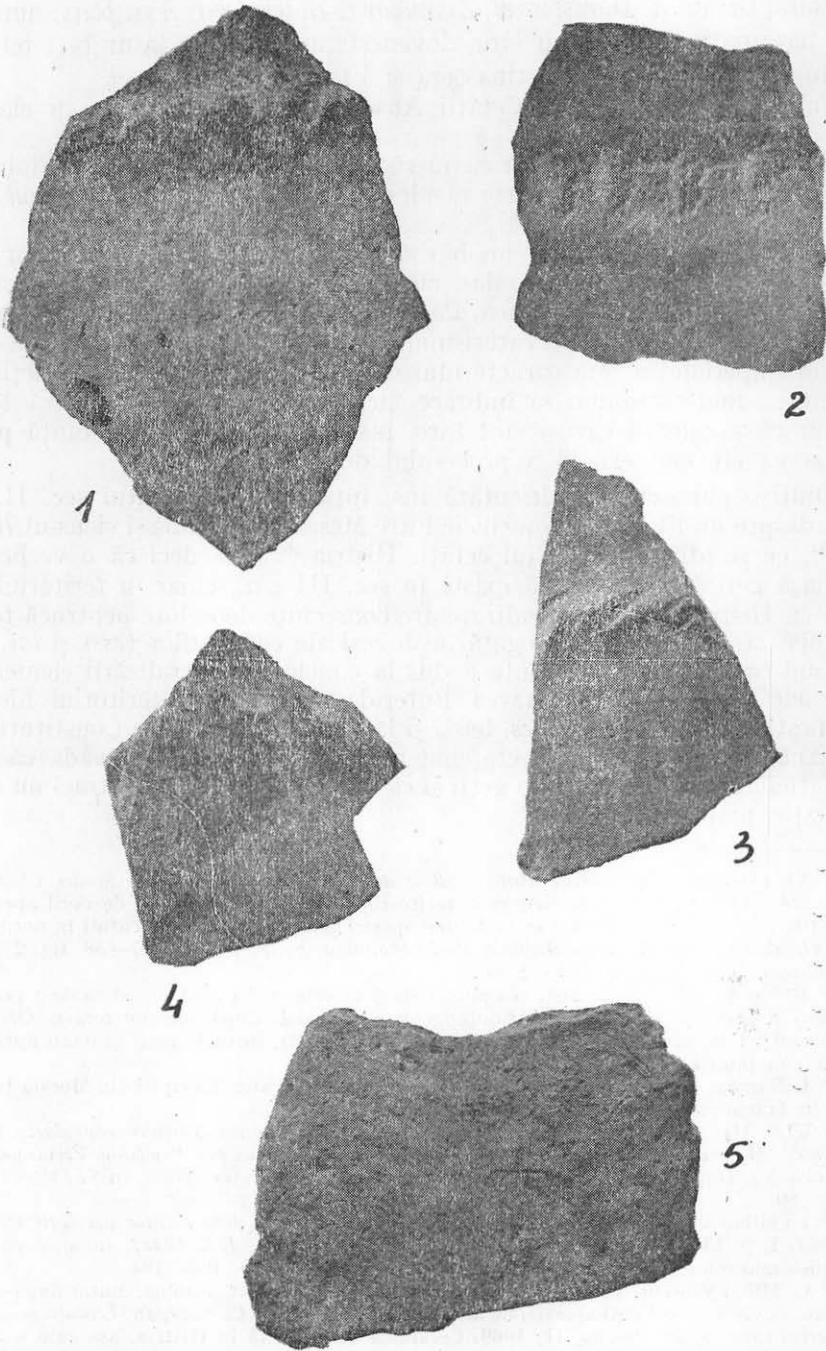

Fig. 17: 1, 2=Bugeac; 3, 4=Sacidava; 5=Tropaeum (sectorul Maria Munteanu);
1-4 = fragmente la roată cu briu crestata.

Studierea documentelor epigrafice în care se întâlnește termenul de *princeps* a dus la concluzia că în provinciile dunărene, titlul de *princeps* apare pe lângă nume, cu scopul de a arăta pe indigeni (romanizați sau nu).

Și în Scythia s-au descoperit monumente cu acest termen. Printre acestea menționăm monumentul funerar al lui C. Iulius Quadratus, care a fost quin-quennal în teritoriul capidavens și *loci princeps*. (CIL, III, 12491). Deși cu nume roman, el era un descendent din acei *principes* băștinași, care, ca reprezentanți ai vîrfurilor tribale getice, au primit cetățenia romană. (Cf. Em. Popescu, *Aspecte ale colonizării și romanizării în Dacia și Scythia*, în *Studii Clasice*, IX, 1967, p. 181—198).

În teritoriul tomitan îl cunoaștem pe M. Atius T. Firmus — *loci princeps* (CIL, III, 772). În teritoriul cetății Tropaeum Traiani, un document epigrafic notează un *princeps* (numele nu s-a păstrat) a cărui soție purta numele băștinaș *Zudecitus* (CIL, III, 7481). O altă inscripție atestă un *princeps* cu nume sigur indigen: *Antonius Zinenis* (CIL, III, 14210).

Cele patru exemple de mai sus constituie dovezi ale romanizării în Dobrogea, în sensul vederilor noastre, ca un proces ce presupune *sine qua non* o populație băștinașă getică.

Și în alte părți, termenul de *princeps* este considerat că indică un șef al populațiilor autohtone cu care au venit în contact romanii (Dacia, Dalmația, Pannonia, Noricum). Pe de altă parte, titlul de *princeps* pare a fi legat de păstrarea tradițională a organizării teritoriale locale a triburilor, în obști sătești, pînă cel puțin în sec. III e.n., așa cum pare a fi cazul Buteridavei din teritoriul histrian. (Cf. Al. Suceveanu, *loc. cit.*).

Monumentul triumfal de la Adamclisi reprezintă un izvor de cea mai mare însemnătate și pentru studiul problemei etnicului de la Dunărea de Jos. Metopele pe scene în relief, ce redau pe luptătorii învinși de romani sau populație pașnică, constituie o contribuție de seamă la cunoașterea băștinașilor de pe aceste meleaguri; întrucît credem că adversarii romanilor reprezentați pe metope nu sînt numai transdanubieni, ci că și geții dobrogeni s-au ridicat la luptă împotriva romanilor, aliindu-se cu atacatorii veniți de la nordul Dunării.

Ne atrage atenția în special îmbrăcămintea celor două femei indigene de pe una din metope. Realismul și prospețimea metopelor se datorește faptului că monumentul este opera artiștilor locali în cinstea împăratului.

Cercetările viitoare vor duce desigur la acumularea unor noi și prețioase date pentru conturarea problemei populațiilor Dobrogei romane, a etnicului get indigen și a romanizării acestuia. Deocamdată, singurul nostru merit este că am acordat o mare atenție căutării și descoperirii elementelor materiale, arheologice, ale culturii aborigenilor geți și geto-romani, pentru că altfel, izvoarele literare și epigrafice, sau logica istorică ne duceau la aceeași concluzie a existenței autohtonilor și în epoca romană⁵⁷.

⁵⁷ Cf. și *Istoria României*, I, pp. 495, 506, 508.

Încă în *Getica*, (p. 79, 98) V. Pârvan combătea teza filologică a lui K. Müllenhof, cum că odată cu venirea romanilor, poporul geților ar fi dispărut din istorie, în întregime. În *Cetatea Tropaeum*, Pârvan semnală nume de certă origine geto-dacă.

Continuitatea getică este susținută și de Prof. R. Vulpe (în *Histoire ancienne de la Do-*

Se putea crede că pătrunderea romanilor pe teritoriul dintre Dunăre de Jos și Marea Neagră și romanizarea acestui teritoriu însemna brusca întrerupere a vieții indigenilor, desființarea totală a culturii materiale și spirituale a geților localnici? Sau poate că geții au fost transplantați în alte regiuni? Chiar cu ignorarea completă a tuturor informațiilor din izvoarele literare și epigrafice, ca și a istoriei celorlalte provincii imperiale, o asemenea opinie era fundamentată cel puțin pe idei preconceptuate. Cu toate că astfel de idei nu fuseseră exprimate deschis, sau în scris, ele prinseseră deja teren. De aici și marea surpriză pe care a provocat-o descoperirea *arheologică* a geților în epoca romană, ca și lipsa parțială de încredere cu care au fost permise descoperirile de mai sus. Cu toate că unele descoperiri arheologice getice s-au făcut și în anii cu mult anteriori începerii investigațiilor noastre (vezi nota 31), ele nu au suscitât atenție și înțelegere și nici nu au determinat interpretări corespunzătoare, într-atît de înrădăcinată era concepția unei romanizări imediate, totale și definitive, a unei romanizări *unilaterale*. Dacă aflarea indigenilor geți a putut provoca chiar opinia că noi am încerca *negarea* fenomenului romanizării, aceasta nu se explică decît prin înțelegerea greșită a ceea ce înseamnă romanizarea. Așa cum bine se subliniază într-o recentă lucrare, romanizarea, cu toate că s-a vorbit mult despre ea, rămîne un capitol foarte puțin studiat⁵⁸.

După părerea noastră romanizarea unui teritoriu, ca *fenomen de asimilare culturală*, presupune *sine qua non* continuitatea unei populații băștinașe, asupra căreia fenomenul acționează, un timp îndelungat. Elementele prin care autohtonii își fac simțită prezența pot fi variate, așa cum am văzut (nume de geți, de localități, ceramică, ritual funerar), dar tocmai datorită latinității tot mai covârșitoare, aceste elemente indigene apar, în comparație cu cele romane, și puțin numeroase și foarte modeste.

Întimplarea însă că în așezările rurale găsim numai fragmente, vasele indigene întregi sau întregibile fiind foarte rare (numai patru la Bugeac), nu trebuie să ne surprindă, întrucît în aceeași situație se află și ceramica romană, găsită numai în stare fragmentară, atît la Histria cît și la Bugeac, Sacidava ș.a. Pentru ambele categorii ceramice, excepția o dau cimitirele (Enisala).

La Tomis, prezența geților în necropole, presupune desigur și un grup (relativ restrîns) de indigeni care trăiau în oraș.

La Histria însă, nu putem dovedi pe baza descoperirilor (chiar a vasului getic întreg din sectorul basilicei extramuros) o populație getică ce locuia

brouđja, p. 49—58, 102—108, 189—191, 193—194), bazîndu-se atît pe toponime cît și pe onomastică.

Deosebit de semnificativă ni se pare inscripția de la Durostorum pusă pentru un soldat al Legiunii XI Claudia, *Valerius Marcus*, de soția sa *Aurelia Faustina*, împreună cu fiii *Decibalus*, *Seiciperis*, *Mamutzis*, și fiicele *Macaria* și *Matidia* (p. 190). Numele indigene *Decibalus* (cert get), *Seiciperis* și *Mamutzis*, date copiilor unor părinți romanizați deja, indică după părerea noastră tăria conservatorismului getic și chiar latura (uneori) pur formală a romanizării.

În 1954, prof. Gh. Ștefan își afirmă în modul cel mai hotărît adevărul la continuitatea getică în Dobrogea romană (*Contribuții arheologice la cunoașterea dacilor din Dobrogea de nord, în Studii și referate privind istoria României*, I, p. 29—34), adăugînd la izvoarele epigrafice un număr de descoperiri arheologice, cum sînt cele de la Dinogetia (vezi articolul nostru, nota 19) și Somova. Autorul conchide chiar că cultura materială a populației autohtone „este aceeași cu aceea a populației din stînga Dunării.” (p. 39).

în spatele zidurilor ei. S-ar putea ca ceramica descoperită să fi rămas în cetate numai datorită trecerilor temporare, pașnice a indigenilor prin oraș. Această chestiune este de ordin secundar, ea nu poate infirma teza continuității,

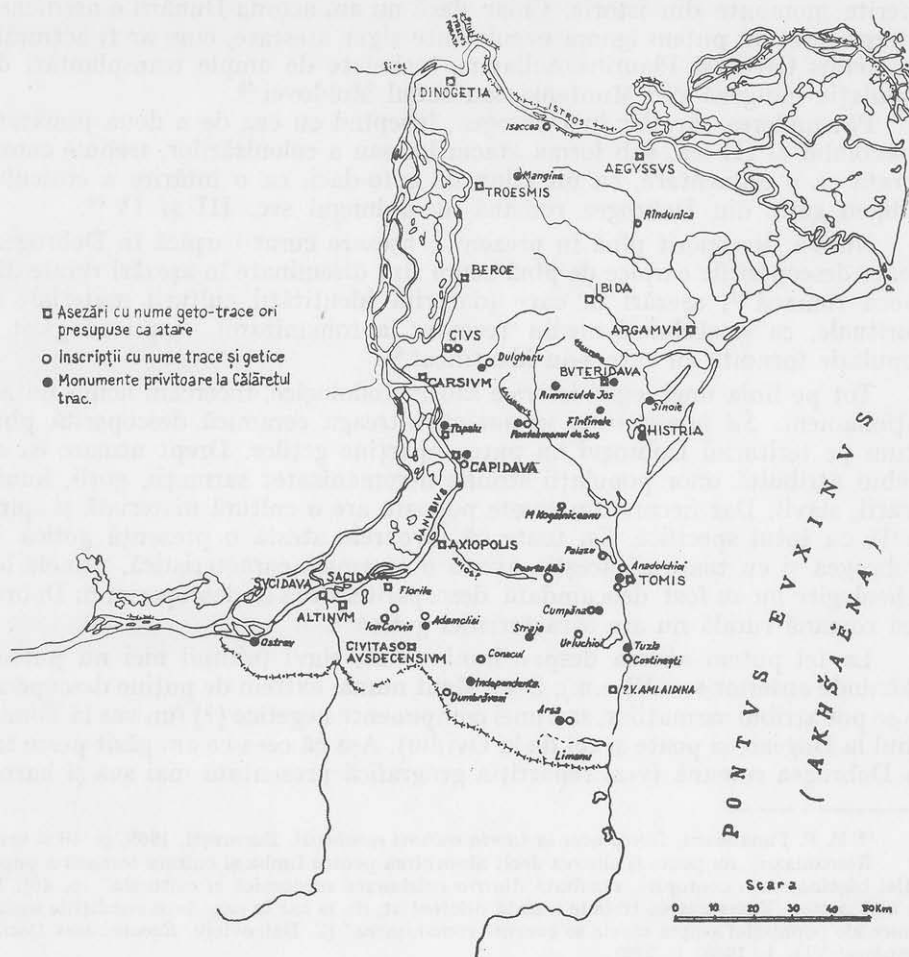

Fig. 18: Continuitatea getică în Dobrogea romană (toponimie, onomastică, Cavalerul Trac)

pentru că, oricum, *mediul rural este nucleul și factorul determinant atât al continuității cât și obiectul romanizării*. Așa încît, alimentarea temporară sau permanentă a orașelor cu indigeni din direcția satelor ni se pare un fenomen logic (pentru Odessos, vezi nota 69).

Atacurile costobocilor (ramură a geto-dacilor) în Dobrogea romană au avut însemnătatea lor. Multitudinea descoperirilor getice din sec. II—III s-ar putea pune pe seamă unei afluențe costobocice, mai ales în orașele atacate. Numai că, la Histria de exemplu, ceramică getică tipică apare și în straturile anterioare invaziei costoboce.

Etnicul getic indigen din Dobrogea romană va fi mereu fortificat datorită legăturilor permanente cu triburile înrudite de la nordul Dunării, fluviul putînd cu ușurință să devină din hotar o punte de contact, fapt constatat pentru diferite momente din istorie. Chiar dacă nu am acorda Dunării o asemenea interpretare, nu putem ignora evenimente sigur atestate, cum ar fi acțiunile lui Aelius Catus și Plautius Aelianus, încheiate de ample transplantări de populație indigenă din Muntenia sau sudul Moldovei⁵⁸.

Pătrunderea carpilor în Dobrogea, începînd cu cea de a doua jumătate a secolului al III-lea, sub forma atacurilor sau a colonizărilor, trebuie considerată ca o alimentare, ca un aflux de geto-daci, ca o întărire a etnicului indigen getic din Dobrogea romană de-a lungul sec. III și IV⁶⁰.

Nu s-a descoperit pînă în prezent o așezare curat carpică în Dobrogea. Toate descoperirile carpice de pînă acum sînt diseminate în așezări rurale din epoca romană⁶¹, așezări în care (datorită identității culturii materiale și spirituale, ca și aceleiași mediu receptiv la romanizare), carpii au găsit o populație înrudită cu care s-au identificat⁶².

Tot pe linia unei logici istorice sau metodologice, încercăm acum un alt raționament. Să presupunem numai că întreaga ceramică descoperită pînă acum pe teritoriul Dobrogei nu putea aparține geților. Drept urmare ea ar trebui atribuită unor populații străine neromanizate: sarmații, goții, hunii, avarii, slavii. Dar fiecare din aceste popoare are o cultură materială și spirituală cu totul specifică. Cu toate că izvoarele atestă o prezență gotică în Dobrogea și cu toate că aceștia aveau o ceramică caracteristică, urmele lor arheologice nu au fost deocamdată descoperite. Ceea ce descoperim în Dobrogea romană rurală nu are caracteristici gotice⁶³.

La fel putem afirma despre huni, avari, slavi (ultimii nici nu puteau pătrunde anterior sec. VI e.n.). S-au făcut numai extrem de puține descoperiri ce se pot atribui sarmaților, sau unei componente negetice (?) (un vas la Tomis, unul la Bugeac, și poate și cel de la Ovidiu). Așa că ceea ce am găsit peste tot în Dobrogea romană (vezi repartitia geografică prezentată mai sus și harta)

⁵⁸ P. P. Panaitescu, *Introducere la istoria culturii românești*, București, 1969, p. 49 și urm.

Romanizare „nu poate fi altceva decît absorbirea pentru limba și cultura romană a populației băstinașe... o contopire, rezultată dintr-o colaborare economică și culturală” (p. 49). Pe de altă parte, „Romanizarea trebuie tratată diferențiat, de la caz la caz, după condițiile social-etnice ale populației asupra căreia se execută romanizarea” (C. Daicoviciu, *Romanizarea Daciei, Apulum*, VII, 1, 1968, p. 262).

⁵⁹ R. Vulpea, *DID*, II, pp. 40—42, 56—58.

⁶⁰ C. Scorpan, *Carpi în Scythia Minor*, în *Pontice*, I, 1968, p. 342 și urm., cu informațiile din izvoare și respectiva bibliografie.

⁶¹ Totuși, la 368 este menționat „vicus Carporum” (în apropiere de Carsium)

⁶² Ca la Horia, Caraibil, Visterna, așezări rurale din epoca romană în care carpii erau diseminați în masa localnicilor. Cf. C. Scorpan, *loc. cit.*

⁶³ La Piatra Frecăței (Beroe), a fost cercetat un mare cimitir de tip provincial roman, din perioada sec. II—VI e.n., în care s-au găsit și câteva morminte de ritual și cu inventar „barbar” din sec. IV e.n. (componenta sarmatică a culturii Sintana-Cerneahov). Cf. Petre Aurelian, *Cîteva mărturii ale culturii Sintana de Mureș-Cerneahov în Scythia Minor*, în *SCIV*, I, 1964, p. 59. La Histria, în necropola plană din epoca romană, s-au descoperit două morminte cu scheletele în poziție chirchită și cu craniul deformat, cu inventar caracteristic sarmaților. (Cf. P. Alexandrescu, *Histria*, II, p. 281). Descoperiri izolate s-au făcut și la Dinogetia, Ulmetum. (M. Comșa, în *Dacia*, XI 1967, p. 339). Despre descoperirile de la Tomis și Bugeac vezi C. Scorpan, în *SCIV*, I, 1970, p. 65 și urm., în *Pontice*, II, 1969, sau în acest articol, supra).

nu poate în nici un caz să fie atribuit unor grupe etnice străine, ci numai unei mase foarte numeroase, stabile, seculare, deci indigenilor geți. Populațiile aflate în migrație, au durat puțin în timp, au fost puțin numeroase, efectuându-se într-un timp relativ scurt sau asimilarea lor în masa indigenilor rurali geți (*geto-romanici*), sau romanizarea lor rapidă.

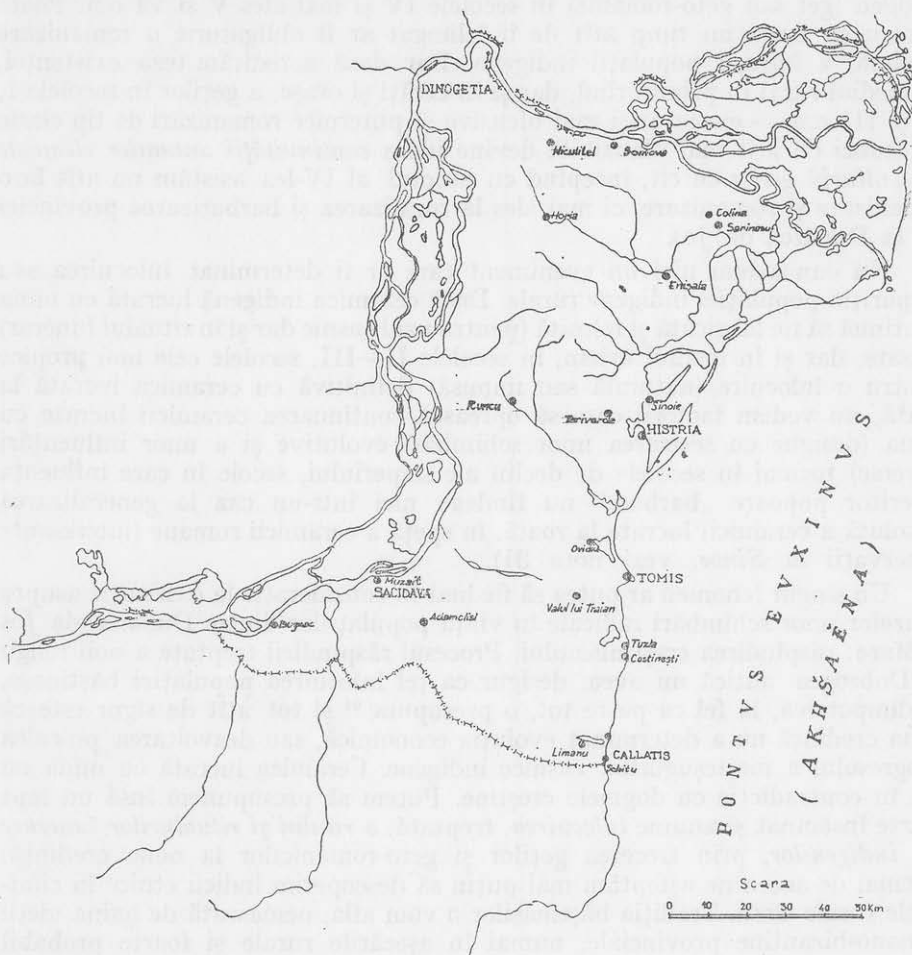

Fig. 19 — Descoperiri și așezări getice în Dobrogea romană.

Descoperirile getice aparținând secolelor V și VI sînt pe de o parte, deocamdată, puține la număr, iar pe de altă parte mult mai surprinzătoare decît cele din sec. II—III, și de aceea par mai puțin concludente. Nu putem însă ignora, numai de dragul credinței noastre într-o *anume* definiție a romanizării, condițiile stratigrafice ale acestor descoperiri. În cazul negării apartenenței ceramicii lucrate cu mîna la nivelele din sec. V și VI în care au fost găsite (în afara bineînțeles, a celor din gropi, straturi de umplutură sau de

nivelare — deci aduse din altă parte) înseamnă să negăm în același timp *întreaga* compoziție ceramică a straturilor respective, să excludem din determinarea și interpretarea stratigrafică și *ceramica romană*.

Nu înțelegem de ce ar fi mai normal să fi existat geți în Dobrogea secolelor II și III e.n., și de ce e mai greu de crezut în continuitatea etnicului indigen (get sau geto-roman) în secolele IV și mai ales V și VI e.n. Poate pentru că după un timp atât de îndelungat ar fi obligatorie o romanizare deplină, a *întregii* populații indigene. Dar dacă acredităm teza existenței, în mediul rural în primul rînd, dar și în cetăți și orașe, a geților în secolele I, II și III e.n. — epoca celei mai ofensive și puternice romanizări de tip clasic — atunci cu atât mai plauzibilă devine ideea *continuității anumitor elemente ale culturii getice* cu cît, începînd cu secolul al IV-lea asistăm nu atât la o urbanizare și romanizare, ci mai ales la ruralizarea și barbarizarea provinciei de la Dunărea de Jos.

Nu cunoaștem nici un eveniment care ar fi determinat înlocuirea sau dispariția populației indigene rurale. Dacă ceramica indigenă lucrată cu mîna continuă să fie fabricată și folosită (pentru uzul casnic dar și în ritualul funerar) la sate, dar și în mediul urban, în secolele II—III, secolele cele mai propice pentru o înlocuire (naturală sau impusă) definitivă cu ceramica lucrată la roată, nu vedem factorii care să oprească continuarea ceramicii lucrate cu mîna (desigur cu sesizarea unor schimbări evolutive și a unor influențări diverse) tocmai în secolele de declin ale imperiului, secole în care influența diferitor popoare „barbare“ nu tindeau nici într-un caz la generalizarea absolută a ceramicii lucrate la roată, în speță a ceramicii romane (interesante observații la *Sinoe*, vezi nota 31).

Un singur fenomen ar putea să fie luat în considerație la o discuție asupra cauzelor unor schimbări radicale în viața populațiilor dintre Dunărea de Jos și Mare: răspîndirea creștinismului. Procesul răspîndirii treptate a noii religii în Dobrogea antică nu avea desigur ca țel înlocuirea populației băștinașe, ci dimpotrivă, la fel ca peste tot, o presupune⁶⁴ și tot atât de sigur este că noua credință nu a determinat evoluția economică, sau dezvoltarea pe calea progresului a meșteșugurilor casnice indigene. Ceramica lucrată cu mîna nu era în contradicție cu dogmele creștine. Putem să presupunem însă un fapt foarte însemnat și anume *înlocuirea*, treptată, a *ritului și ritualurilor funerare ale indigenilor*, prin trecerea geților și geto-romanilor la noua credință. Tocmai de aceea ne așteptăm mai puțin să descoperim indicii etnice în cimitirele rurale tîrzii. Tradiția băștinașilor o vom afla, nemascată de haina vieții romano-bizantine provinciale, numai în așezările rurale și foarte probabil

⁶⁴ Nu știm, deocamdată, în ce măsură creștinismul a pătruns ușor în mediul rural, sau dacă în acest mediu păgînismul își găsește forțe de rezistență. Cuvîntul „paganus“ (sătean) ar indica o mai înceată răspîndire a creștinismului. Pe de altă parte, așa numiții „*călugări sciți*“ din Scythia Minor (sec. VI) „*reflectau conștiința populației băștinașe traco-romanizate*“ (I. Barnea, *DID*, II, p. 460) mai corect, după părerea noastră (cf. și VI. Georgiev, *op. cit.*) pentru Dobrogea trebuie să vorbim de o populație băștinașă *geto-romanizată* (sau *geto-romanici*). Ne amintim și de răscoala lui Vitalianus, de la 513, considerat trac romanizat.

Ar fi posibil ca prelungirea unor culte păgîne pînă în secolele IV și V e.n. (Dionysos, Hercule, Cavalerul Trac, Isis, Afrodita, ș.a.) să fie ajutată și de rezistența unor anumite părți ale populației rurale geto-romane. (Pentru prelungirile cultelor păgîne în Dobrogea, vezi și C. Scorpan, *Dionysismul în Dobrogea antică*, cu notele 205—213, *Pontica*, IV.

numai sub forma unei ceramici rudimentare lucrata cu mîna, ceramică care (atît cît cunoaştem din puţinele descoperiri prezentate mai sus) şi-a pierdut mult din caracteristicile ei în ornamentare şi tehnică, ca şi din trăsăturile ce-i confereau acea unitate pe un spaţiu foarte larg, general geto-dac.

Un fenomen de continuitate pînă în sec. VI, cu care am putea stabili analogii pentru continuitatea geţilor şi geto-romanilor, este atestat pentru unele grupe de populaţie grecească (greci, nu din oraşele pontice, ci din *aşezări rurale* aflate în jurul unor oraşe romano-bizantine). S-a constatat astfel că în teritoriul cetăţii Tropaeum Traiani a existat o comunitate grecească, cu caracter stabil, agrar, care persistă din sec. II pînă în sec. VI e.n., deci o continuitate a civilizaţiei greceşti, neîntreruptă de romanitatea dominantă⁶⁵.

Unii autori au intuit existenţa unei componente ceramice geto-dacice (din La Tène-ul târziu) şi romane, pînă în epoca prefeudală⁶⁶. În prezent, în urma datelor ciştigate, ar fi posibil să ne gîndim, *ipoteţic*, la o asemenea continuitate (desigur numai unele elemente, ceramica de exemplu) pînă în epoca prefeudală sau feudal-timpurie, continuitate efectuată pe teritoriul Dobrogei şi mai ales *prin intermediul Dobrogei*, singura regiune unde etnicul geto-dac, sau mai apoi geto-roman, se putea perpetua în continuare pînă la sfîrşitul sec. VI. e.n., întrucît această provincie fiind păstrată de romani toată perioada, nu a suferit *zguduirile radicale* ca celelalte părţi părăsite în voia invaziilor migratoare (Dacia propriu-zisă, Muntenia, Moldova). Numai teritoriul dintre Dunăre şi Mare, *apărat de romani*, mai avea forţe pentru conservarea (în anumite forme, geto-romane) a culturii materiale clasice geto-dacice.

Cunoaşterea situaţiei din alte provincii romane (în primul rînd din Moesia, Tracia, Dacia, Pannonia) vine în sprijinul ipotezei noastre cu privire la continuitatea vieţii geţilor pe teritoriul de azi al Dobrogei de-a lungul întregii perioade a dominaţiei romane.

Pentru Dacia, problema a fost rezolvată pozitiv datorită numeroaselor descoperiri arheologice şi numismatice care demonstrează, în mod peremptoriu, continuitatea dacică în aşezări rurale, dar şi în oraşe, castre şi în cimitire, în Dacia romană şi în continuare la sfîrşitul sec. III şi în secolul IV e.n.⁶⁷. Faţă

⁶⁵ Al. Barnea, *Trei altare inedite de la Tropaeum Traiani*, în *SCIV*, 4, 1969, p. 595—609 (în special pp. 604—607). La astfel de concluzii s-a ajuns în urma unor descoperiri şi juste interpretări a mai multor inscripţii greceşti în jurul Tropaeumului. Consecinţele acestor descoperiri au o mare greutate pentru definirea fenomenului romanizării, proces care se caracterizează deci prin continuitatea de viaţă a populaţiilor aflate pe teritoriile cucerite de romani. În ceea ce priveşte pe geţi va trebui să ne mulţumim cu datele arheologice, fiind mai greu de crezut că aceştia se obişnuiseră (în caz că ar fi deţinut mijloacele materiale) să ridice monumente de piatră cu inscripţii.

⁶⁶ V. Pârvan, *Getica*, Bucureşti, 1926, p. 569—571; C. Daicoviciu, *La Transylvanie dans l'antiquité*, Bucureşti, 1945, p.241; cf. pentru Dobrogea Gr. Florescu, *Revista istorică română*, XVI, 4, 1946, p. 336.

⁶⁷ D. Protase, *Problema continuităţii în Dacia în lumina arheologiei şi numismatice*, Bucureşti, 1966. În ceramică se constată o evoluţie similară celei constatate în Dobrogea; „ceramica dacică din provincia rămîne aproape neschimbată, iar în măsura în care se poate vorbi de anumite modificări minore acestea rezidă în împuşinarea formelor şi simplificarea ornamentaţiei, în reducerea dimensiunilor diferitelor forme de oale, care devin mai scunde şi mai zvelte, precum şi în tehnica de prelucrare a pastei, care se îmbunătăţeşte”. Vezi şi D. Protase, *O aşezare dacică din epoca romană la Ocna Sibiului*, în *Apulum*, VII, 1968, p. 229, I. H. Crişan, *Continuitatea dacică în Cîmpia Aradului*, *Apulum*, VII, p. 241. 250.

de Dobrogea, unde cercetările sînt la început, în Dacia se cunosc peste 400 de așezări rurale autohtone, ceea ce nu a determinat negarea fenomenului romanizării⁶⁸.

Descoperirile și constatările făcute de arheologii bulgari în Moesia și Tracia, sînt concludente pentru noi. Pe teritoriul Bulgariei, ceramica locală, tracică, atît cea lucrată cu mîna cît și cea la roată, este întilnită peste tot, în așezări și morminte, pînă în sec. V—VI e.n.⁶⁹ Ritul funerar (înmormîntări în tumuli) este bogat documentat la traci în epoca romană⁷⁰. Descoperiri de tezaurе monetare oferă argumente în plus pentru continuitatea tracică în epoca romană⁷¹, iar răspîndirea extraordinară a monumentelor Cavalerului Trac și mai ales descoperirea unor sanctuare ale zeilor traci este semnificativă pentru Tracia și zona moesică de la sudul Dobrogei⁷². De asemenea, deosebit de concludentă ni se pare păstrarea numelor de locuri și în special a numelor de traci în toată epoca de care ne ocupăm⁷³.

Și în Pannonia, continuitatea aborigenilor este reflectată de ceramică și de ritualurile funerare⁷⁴, fenomen constat și în alte provincii ro-

⁶⁸ C. Daicovicu, *Romanizarea Daciei, Apulum*, VII, p. 264.

⁶⁹ D. Țoncev, *La céramique grise thrace en Bulgarie*, în *Godisnik* — Plovdiv, III, 1959, p. 92—133. (...la population locale sur les terres bulgares... jusqu'au V—VI s.de n.ère sont les Thraces).

Mulțumim pentru substanțialele informații primite de la Ivan Venedikov, referitoare la multiplele aspecte ale continuității tracilor pînă în sec. V—VI e.n.

Interesante concluziile Goanei Tonceva (*L'influence thrace a Odessos, Izvestiia*, Varna, X, 1956, p. 51—61): „Toutefois le développement d'Odessos comme ville de culture mixte greco-thrace ne commence qu'après l'invasion de Bourebiste lorsqu'un grand nombre de Thraces viennent s'instaurer à Odessos“, „à l'époque romain... la population thrace à Odessos représentait la moitié de la population d'Odessos“.

A se vedea și: I. Venedikov, *Les murs thrace*, în *BIAB (Izvestiia)*, Sofia, XXI, 1957, p. 152—201, B. Sultov, *Eine Villa rustica bei dem Dorfe Prissovo, bezirk Tîrnovo, Izvestiia*, Tîrnovo, II, 1964, p. 50 și urm., fig. 4.

⁷⁰ Ivan Velkov, *Săpăturile de la Mezek și Svilengrad*, în *BIAB (Izvestiia)*, XI, 1937, p. 117—170. T. D. Gherasimov, *Săpăturile de la Sveti Kirilova*, în *BIAB*, XV, 1946, p. 180—184. I. Velkov, *Morminte în tumuli de lângă Oresnik*, *BIAB*, XXI, 1957, p. 315—316. D. Toncev, *Necropola de la Popovița*, *Godisnik* — Plovdiv, 1945, p. 217—228. M. Mircev, *Descoperiri de morminte la Varna și în împrejurimi*, *Izvestiia*, Varna, IV, 1968, p. 217—224. M. Moreva și P. Angelova, *Săpăturile în mormintele tumulare de lângă Asenovgrad*, în *Arheologia* Sofia, 3, 1968, p. 29—38.

⁷¹ N. A. Mușmov, *BIAB*, IV, 1926—27, p. 325. B. Filov, *Bulletin de la Soc. archéologique bulgare*, I, 1910, p. 224. Tezaurizări începute înainte de romani și continuate și în epoca romană.

⁷² G. Tonceva, *L'influence thrace a Odessos*. L. Botușarova, *Relief d'Hercule de Kobilkino*, *Godisnik*, Plovdiv, III, 1959, p. 135—143. *Idem*, *Relief votifs d'Apollon de la Thrace*, același volum, p. 145—153. G. Tonceva, *Despre iconografia și caracterul Evoului Trac la Odessos*, în *Acta Antiqua Philippopolitana*, 1963, p. 71—79. I. Venedikov, *Le syncrétisme religieux en Thrace à l'époque romaine*, același volum, p. 153—166. M. Mircev, *Sur les temples antiques d'Odessos*, în *Izvestiia*, Varna, 1967, p. 21—39. (Templul Marelui Zeu — Derzalas, în epoca romană). G. Tonceva, *Sur la date du sanctuaire près du village de Galata*, *Izvestiia*, Varna, IV3, 196, p. 17—26.

⁷³ Informații I. Venedikov. Cf. și Vl. Georgiev, *loc. cit.*, Vezi și G. Tonceva, în *Izvestiia*, Varna, X, 1956, p. 51—61, L. Botușarova, în *Godisnik* — Plovdiv, III, 1959, p. 145—153, M. Mircev, în *Izvestiia*, Varna, III, 1967, p. 21—39.

⁷⁴ Éva Bonis, *Die Kaiserzeitliche Keramik von Pannonien*, *Diss. Pann.*, serie II, nr. 20, Budapest, 1942, pp. 33, 35—37, 39, 41, p. 60, în special taf. I. *Idem*, *Kaiserzeitliche Hügelgräber von Ivánc*, în *Folia Archaeologia*, IX, 1957, p. 67—82. (În morminte tumulare, atît ceramică celtică, autohton-panonică, cît și ritualuri celtice — înmormîntări de porci. De asemenea discuția asupra cauzelor ce au determinat reînflorirea acestor tradiții tocmai în epoca romană).

mane⁷⁵. Dar de la asemenea fapte nu se poate ajunge la negarea fenomenului romanizării⁷⁶.

Iată deci că în alte provincii, stăpînirea romană și fenomenul romanizării nu au întrerupt existența băștinașilor, nu au desființat continuarea vieții indigenilor, în întreaga perioadă cît au durat. Dacă astfel s-au petrecut lucrurile în provinciile amintite, și mai cu seamă dacă în Tracia și Moesia Inferior (pe teritoriul Bulgariei), continuitatea indigenilor este un fapt sigur atestat (ceramică, numismatică, ritualuri funerare, culte, toponimie, onomastică) pînă în sec. V—VI e.n., cum am putea rupe, metodologic și logic, regiunea romană de la nordul liniei Durostorum-Callatis, de restul Moesiei din care făcea de fapt parte și de Tracia, strîns înrudită, mai ales că țara geților se întindea de la gurile Dunării pînă la Haemus.

*

Continuarea cercetărilor în anii viitori, va duce la cumularea unor noi și prețioase date pentru conturarea concretă a romanizării acestei provincii.

Cu toate că descoperirile prezentate aici sînt noi, surprinzătoare poate și nu prea numeroase, cîteva păreri și concluzii se impun.

Cel mai însemnat rezultat al cercetărilor este obținerea primelor dovezi arheologice sigure ale populației băștinașe getice în așezări stabile, rurale dar și în centrele urbane din Dobrogea romană.

În al doilea rînd începem să ne formăm o imagine mai clară asupra fenomenului romanizării populației autohtone de pe teritoriul Dobrogei.

Formele culturii materiale în care continuă viața populației băștinașe, cu unele modificări de finețe, se dovedesc a fi cele tradiționale. Ceramica lucrată cu mîna este cea mai conservatoare, influența romană sesizîndu-se abia în ceramica cenușie la roată, care de fapt continuă și ea formele și tehnica din faza clasică. S-ar părea, în stadiul actual al cunoașterii noastre, că indigenii preferă să folosească obiectele fine romane (vase ceramice, vase de sticlă, podoabe) fără a-și modifica tiparele creației lor materiale proprii, fapt reflectat în proporția însemnată a ceramicii lucrate cu mîna, dar și de ceramica cenușie la roată. Se constată totuși, mai rar și numai în orașele grecești de pe litoral, imitarea unor forme ceramice grecești și romane de către aborigeni, în tehnică și manieră proprie. Așa este cazul cu opaițele lucrate cu mîna și cu alte vase descoperite la Tomis, Histria și Callatis.

Și totuși, cele cîteva fragmente poroase cenușii lucrate la roată și decorate cu briuri alveolare sau crestate, dovedesc că contopirea și simbioza geto-romană se produce și în ceramică, fără să avem deocamdată siguranța că acest esențial fenomen a fost general în Scythia Minor și nu cumva sporadic, numai în unele așezări.

Procesul romanizării și laturile sale structurale etnice materiale și spirituale, pot fi înțelese mai bine după descoperirea mormintelor getice din necropolele Tomisului. Obiectele depuse în asemenea morminte reflectă clar

⁷⁵ A. Schörgendorfer, *Die römische Keramik der Ostalpenländer*, 1942, p. 104—112. J. Schranil, *Die Vorgeschichte Böhmens und Mährens*, Berlin, 1928, p. 251.

⁷⁶ Așa cum se întîmplă la unii autori, care alunecă de asemenea pe panta exagerării unei singure laturi. (V. Velkov, în *Eirene*, V, 1966, p. 165, 172. A. Mocsy, *Die Bevölkerung von Panonien bis zu den Markomannenkriegen*, Budapest, 1959, p. 123—127).

ce și cum au luat autohtonii de la romani și mai ales ce anume păstrează cu tenacitate pînă la capătul noii orînduiri.

Politica romană, inteligentă și fină, nu avea nevoie pentru realizarea scopurilor sale majore, nici de impunerea cu forța și în totalitate a formelor noii civilizații, nici de deznaționalizarea brutală a indigenilor. În această ordine de idei, un amănunt nu lipsit de importanță este că pagusul de la Bugeac se afla numai la 5 km de Durostorum, ceea ce ar fi presupus o romanizare mai rapidă și mai profundă.

Cunoașterea ceramicii lucrate cu mîna de la Bugeac, Tomis, Callatis, Histria și Sacidava ridică încă o problemă. Cu toate că tradiția vechii ceramici autohtone La Tène este vizibilă, tehnica modelării și arderii devine alta, sensibil îmbunătățită față de cea constatată în epoca elenistică și, faptul cel mai însemnat, se aseamănă pînă la exactitate cu ceramica getică și dacică lucrată cu mîna de pe teritoriul Moldovei, Munteniei și Transilvaniei. Relativ același lucru se poate afirma și despre ceramica cenușie la roată.

Influențele sudului tracic nu se mai constată. E greu să dăm o explicație categorică acestei *unități a culturii materiale a geților și dacilor* — ce o presupune totodată și pe cea spirituală începînd cu etapa clasică a secolelor I î.e.n. — I e.n. Ne permitem însă să ne gîndim la slăbirea puterii și influenței tracilor sudici odată cu înaintarea romanilor spre Dunăre, pe de o parte, iar pe de alta la strîngerea legăturilor geto-dacilor de o parte și de alta a Dunării și a arcului carpatic, legături devenite mai puternice odată cu extinderea statului dac al lui Burebista pînă la țărmurile Pontului Euxin și ajunse la stabilitate odată cu stăpînirea unitară de tip provincial a imperiului roman asupra teritoriilor getice și dacice din jurul Carpaților și de la Dunărea de Jos. Așa cum remarca Prof. R. Vulpe, „*adoptînd romanismul, geto-dacii l-au adaptat... la unitatea lor etnică*”⁷⁷

Dacă interpretarea noastră de astăzi se va dovedi justă, atunci ni se va părea firesc să descoperim vestigii getice pe teritoriul Dobrogei pînă în secolul al VI-lea al erei noastre, stăpînirea romană permițînd continuarea în forme tipice a vieții aborigenilor, forme ce dispar sau se modifică *radical și definitiv* numai odată cu retragerea imperiului roman — la sfîrșitul secolului III e.n. din Dacia, și la începutul secolului VII e.n. din Scythia Minor.

ADDENDAM

După terminarea redactării articolului nostru, am citit recenta lucrare a lui S. Zoltan, *Materiale ale culturii Sîntana de Mureș din sud-estul Transilvaniei*, în *Aluta*, I, 1969, Sf. Gheorghe, p. 7—115, care ridică unele probleme legate de tema ce ne preocupă. Astfel, într-o serie de așezări de tip Sîntana-Cerneahov, a fost descoperită și ceramică dacică lucrată cu mîna. Autorul constată la această categorie ceramică o puternică tradiție Latène dar și o tradiție hallstattiană (p. 72—73). Ceștile-cățui, cu alveole digitale la bază, de tipul celor descoperite de noi în Dobrogea, sînt considerate deosebit de specifice sec. IV e.n. Remarcăm numărul important al acestor cești-cățui geto-dacice (fig. 7/3, 4,5, pl. IV/10—15, pl. XII/2,3, pl. XVI/1, pl. XVII/8,

⁷⁷ R. Vulpe, *DID*, II, p. 15.

pl. XVIII/4,7). De asemenea, decorul din valuri incizate și linii (pl. IV/9, pl. VII/6, 10, 16, pl. VIII/4). La pl. XVI/3, o oală getică cu o apucătoare în relief, semilunară, cu creștături, la fel cu cea din articolul nostru, fig. 3/5 sau cu cele din Tomis, publicate de noi în *SCIV*, 21, 1, 1970. Relevăm de asemenea descoperirea unor vase cu marginea evazată și cu brâu scurt, alveolar, pe buză sau imediat dedesubt (pl. XVII/7, XIX/3), analoge cu cele de la Valul Traian, din sec. IV—V (articolul nostru de mai sus, fig. 2/1, 2, fig. 6/1, 2, 6, 7) sau cu cele din Tomis, sec. VI e.n.

Tot așa, studiul *Ceramica autohtonă de la Histria*, de Maria Coja, subliniază continuitatea formelor și decorului ceramicii autohtone, din sec. V î.e.n. până în sec. I î.e.n. Confirmând observațiile noastre pentru epoca romană, autoarea constată în perioada sec. V—I î.e.n., trăsături specifice în ceramica getică de pe litoralul Mării Negre, un *aspect pontic* al ceramicii lucrate cu mâna de indigeni, determinat de procesul treptat al elenizării, concretizat într-o tehnică deosebită a pastei, modelării și arderii, în transpunerea vaselor grecești în ceramica locală. Acest aspect pontic, de coloratură elenică, al ceramicii lucrate cu mâna de geții de pe litoral, se perpetuează pînă tîrziu în epoca romană, fapt constatat de noi în ceramica băștinașă din această zonă pînă în sec. V—VI e.n.

Foarte importantă este concluzia Mariei Coja că, odată cu continuitatea aspectului pontic al ceramicii getice, începînd cu sec. I î.e.n., Dobrogea intră în *aria unitară a culturii geto-dace*, încheiere la care am ajuns și noi în articolul de mai sus.

CONTINUITÉ ET ROMANISATION DES AUTOCHTONES DE DOBROGEA À LA LUMIÈRE DES RECHERCHES RÉCENTES

— r é s u m é —

La présence d'une population gétique sur le territoire de la Dobrogea au I millénaire av. n.è est, en général, attestée par de nombreux témoignages littéraires, épigraphiques et archéologiques. Toutefois, en ce qui concerne l'époque romaine, on manquait jusqu'à présent de données archéologiques qui confirment les indices épigraphiques (toponymes, onomastique, etc.). A défaut de recherches systématiques en ce sens, ainsi qu'en raison de certains événements qui ont eu lieu au I siècle de n.è et d'une interprétation unilatérale du phénomène de romanisation avaient favorisé la naissance d'une conception affirmant l'absence totale de population gétique autochtone en Dobrogea à l'époque romaine.

Aussi, l'auteur se propose-t-il de prouver l'existence de cette population dans la province respective, en traitant en même temps quelques aspects de sa romanisation dans la période allant du I au IV siècle de n.è. Il s'appuie, à cet effet, sur une série de découvertes archéologiques récentes et très significatives. En les corroborant avec les informations épigraphiques et avec la situation attestée dans d'autres provinces romaines (Mésie, Thrace, Pannonie), il pense être à même d'avancer à ce sujet un point de vue historique nouveau mais logique.

Les fouilles partiquées par l'auteur dans un premier établissement rural de l'époque en question — *l'établissement gétique de Bugeac* — ont prouvé, grâce aux monnaies, aux parures et à la céramique découvertes sur les lieux, qu'il s'agit d'un village indigène du II siècle de n.è. Ici, la céramique gétique modelée à la main, ainsi que celle grise confectionnée au tour se mement à la poterie romaine. La céramique modelée à la main et typiquement indigène se trouve dans une proportion de 60%. Elle atteste de nombreuses analogies avec celle du monde gétique de l'espace nord-danubien et l'arc carpatique. Particulièrement significatif pour le caractère conservateur de l'éthnic autochtone s'avère le fait que la céramique grise travaillée au tour et celle, surtout modelée à la main ont conservé les anciennes traditions de la période dite classique de

la civilisation gète-dace, et même des traditions plus anciennes encore (cf C. Scorpan, *Pontice*, II, 1969).

Les découvertes de Bugeac ne sont ni isolées, ni uniques. Les prospections archéologiques ont abouti jusqu'à présent à l'identification de plus de 10 établissements ruraux de caractère autochtone, avec une poterie analogue à celle trouvée à Bugeac. Quelques uns de ces établissements sont datés des III — IV siècles de n.è., ce qui élargit sensiblement le tableau de la population gétique non seulement dans l'espace mais dans le temps aussi, constituant de la sorte un élément important à l'appui de la continuité.

D'autres témoignages en ce sens s'avèrent être les découvertes faites dans la nécropole à incinération d'*Enisala* (II — III siècles de n.è.), également attribuée à la population indigène. Les vases utilisés comme urnes funéraires sont de la même espèce gétique que ceux de Bugeac; il sont encadrés de dalles de pierre, ce qui représente un autre rituel fort ancien des Gètes de Dobrogea (IV — III siècles av. n.è.).

Des fouilles plus anciennes avaient révélé à Diongetia, dans un fond de cabane daté du II siècle de n.è., une poterie gétique typique.

L'auteur a fait des découvertes similaires à l'occasion des fouilles qu'il a entreprises dans les cités du Pont Gauche. Ce sont autant de preuves péremptoires à l'appui de l'*infiltration autochtone* dans les cités respectives et de la *continuité de la coexistence*, depuis l'époque hellénistique (IV — I siècles av. n.è.) jusqu'en pleine époque romaine, d'un groupe gétique au sein d'une majorité grecque d'abord gréco-romaine ensuite (cf. C. Scorpan, SCIV, I, 1970, p. 65—95).

La cité de Tomis a livré (*intra muros*) 59 spécimens de poterie gétique — dont 26 datés de l'époque hellénistique et 35 de l'époque romaine. D'autres découvertes, en quelque sorte surprenantes, ont été faites aussi dans les nécropoles tomitaines. Il s'agit de 4 tombes hellénistiques et 6 autres de la période romaine meublées de vases autochtones, gétiques, de la catégorie modélée à la main: mini-vases, tasses-cassolettes, imitations d'après les vases grecque et romains. Une tombe datée du III siècle renfermait, en dehors de son mobilier funéraire romain, une tasse tronconique, ornée d'alvéoles digitées à la base et contenant des cendres et des charbons. Des tasses-cassolettes, analogues, ont été trouvées à Tomis, Callatis, Schitu, Tuzla, Limau et Histria; elles sont également caractéristiques pour les Gètes et les Daces vivant au III siècle de n.è. sur le territoire des provinces roumaines historiques: la Moldavie, la Valachie et la Transylvanie. A l'heure actuelle, on connaît un nombre de 11 cassolettes gétiques ornées d'alvéoles, datant de l'époque romaine et découvertes dans la région côtière de la Dobrogea.

On ne saurait oublier non plus la découverte à Tomis et à Callatis de plusieurs lampes modélées à la main, imitations incontestables d'après les spécimens gréco-romains. Retenons entre autres une lampe avec le bassin fermé; munie de deux becs et d'une anse, elle est ornée de petites alvéoles et d'un motif incisé imitant la disposition des aiguilles de sapin. Ce genre d'ornementation reproduit celle des lampes de haute époque romaine (cf. C. Scorpan, *Pontice*, II, 1970).

Fidèles au rituel funéraire spécifique de la religion des Gètes, certains Tomitains d'origine indigène ont déposé dans leurs sépultures, en dehors de la céramique de qualité (grecque ou romaine), un ou deux vases de fabrication locale. Ceci constitue un indice de la conscience encore vivace qu'ils avaient de leur propre ethnic.

La découverte de presque 90 pièces céramiques dans la région côtière (zone très accessible à l'hellénisation et ensuite à la romanisation) — pièces s'échelonnant sur une longue période (IV — III siècles av. n.è — III — IV siècles de n.è.) — atteste la présence et notamment la continuité d'un group ethnique autochtone au sein de la population tomitaine et callatienne.

Une trouvaille inattendue fut faite durant l'été de 1969 au cours des fouilles effectuées dans un secteur du centre de la cité romano-byzantine d'*Histria*. Les horizons datés du V et du VI siècle de n.è. livrèrent plus de 40 pièces de poterie gétique modélées à la main, découvertes dans leur majeure partie dans des conditions stratigraphiques absolument claires. Remarquables, dans cette série les vases décorés de lignes ondulées incisées, ainsi que ceux ornés de boutons ou de rubans alvéolés et les deux tasses (cassolettes) gétiques, de l'espèce dépourvue d'anses et ornées à la base d'alvéoles digitées (fig. 11/4; 9/8).

La même année ont commencé les fouilles dans une cité romaine du Danube, située au lieu-dit Muzait, au Sud de Rasova. Les nouvelles découvertes épigraphiques faites à cette occasion ont servi de base à l'opinion selon laquelle les vestiges de Muzait représenteraient l'ancienne *Saciddava*. Il convient de retenir que les trois sections déjà fouillées dans les couches datées des V et VI siècles de n.è., ont livré dans des conditions stratigraphiques indubitables plusieurs fragments céramiques modélés à la main, analogues à ceux appartenant à la poterie gétique autochtone trouvés à Tomis, Histria et Bugeac. Ajoutons aussi que les couches romano-byzantine de *Tropaenum Traiani* fouillées la même année (1969) ont fourni, à leur tour quelques fragments

ie poterie gétique (plusieurs manches des traditions très anciennes, entre autres). La céramique indigène découverte dans les stations susmentionnées permet d'amples remarques en ce qui concerne sa typologie, ses analogies et son évolution.

Tout d'abord, il faut souligner la forte tradition reflétée par les formes et l'ornementation de la céramique modelée à la main trouvée non seulement à Bugeac (II siècle), mais à Histria et Sacidava aussi (V — VI siècles). De même, quelques types du La Tène (par exemple les fruitières modelée à la main dans une pâte noire) se sont conservés, il est vrai assez rares, jusqu'au II siècle de n.è. (Bugeac). La céramique grise confectionnée au tour et au décor lustré fut découverte en quantité à Bugeac (II siècle). Quant à la tasse classique géto-dace, il semble que son usage a persisté jusqu'au IV siècle, alors que la tasse-cassolette ornée d'impressions faites avec les doigts devait prolonger sa durée jusque dans la basse époque romaine (à Histria, le niveau du V siècle).

Dès à présent on peut entrevoir les éléments conférant une certaine individualité à la céramique de la région côtière de production indigène. Ces éléments trouvent leur expression dans le modelé la cuisson et le vernis délicat des vases, dans l'imitation à large échelle de certains prototypes grecs d'abord, romains ensuite, dans la quantité importante de céramique poreuse, de teinte grise-noirâtre. Quelques uns des fragments trouvés à Bugeac et à Sacidava sont modelés au tour, dans une pâte grise, poreuse; ils sont similaires à la poterie dite „de ménage“ de la période tardive. Typus ces fragments travaillés au tour sont ornés d'un ruban en saillie, décoré, d'alvéoles ou d'encoches (fig. 13 et 17). C'est l'apparition, pour la première fois, au II comme VI siècle, dans un village autochtone ainsi que dans une cité romaine, de la symbiose du décor gétique traditionnel (l'un des plus conservateurs) et de la technique supérieure propre à la céramique grise travaillée au tour. La genèse à l'époque romaine de cette nouvelle espèce céramique exprime nettement le rapport, ainsi que les réactions des deux facteurs essentiels du processus de romanisation dans l'espace compris entre le Danube et la mer: les Gètes d'une part, les Romains de l'autre.

Les conclusions d'ordre archéologiques s'imposent à tout examen attentif. Elles s'avèrent en accord avec les renseignements fournis par les sources littéraires et épigraphiques de l'époque en question. L'une de ces sources, de grande importance, est l'Histoire romaine de Dion Cassius, qui affirme qu'au moment de la conquête romaine il y avait en Dobrogea trois „Etats“ gétiques dirigés par Rholes, Dapyx et Zyraxes. Les Tristes et les Epîtres du Pont d'Ovide parlent de la nombreuse population gétique vivant entre le Danube et la mer. Les Gètes étaient nombreux même à l'intérieur de Tomis, ville où ils cohabitaient avec les Grecs — ce qui incita le poète à apprendre leur langue, dans laquelle il régida même un poème (v. les notes).

Les inscriptions antiques conservées jusqu'à l'heure actuelle apportent elles aussi des preuves de tout premier ordre en ce qui concerne la continuité des autochtones à l'époque romaine. On a recueilli, gravés sur pierre, les noms d'habitants comme Comozous, Daizus, Mamusa, Zura, Tsirus, Tsinna, voire Dicebalus (*sur un monument du IV siècle de n.è.*). A Tomis aussi, les noms indigènes sont assez nombreux (Areibalis, Auluzenis, Deospor, Mucasius, Seuthes), ainsi du reste qu'à Histria (Tithas, Dadads, Degistion, etc.) La présence des établissements gétiques est également révélée par la persistance à l'époque romaine d'anciens noms de localités, tels que Capidava, Sucidava, Sacidava, Zisnudava, Muridava, Scaidava. La terminaison en *dava* indique avec certitude l'appartenance au territoire et à l'éthnie géto-dace. Particulièrement significative s'avère la présence du village autochtone de *Buteridava* englobé dans le territoire même de la cité d'*Histria* (à la fin du II et au commencement du III siècle de n.è.). Ce territoire était considéré jusque ces derniers temps comme peuplé de colons thraces du Sud (v. les notes 54, 55, 56).

Le titre de *princeps loci* porté par certains chefs de villages à l'époque romaine est un autre indice de l'origine autochtone de ceux qui le portent.

La continuité de la population gétique en train de se romaniser (population qui a conservé certaines expressions traditionnelles lui appartenant en propre jusqu'aux V — VI siècles de n.è.) est un phénomène similaire à celui constaté dans d'autres provinces de l'Empire romain. Par exemples, en Thrace et Mésie, la continuité thrace est attestée jusqu'aux V — VI siècles de n.è. Cette remarque est également valable pour la Pannonie romaine ou les provinces du Rhin, où tant que dura la domination romaine — l'on constate la persistance des formes d'expression de la culture matérielle et spirituelle des indigènes respectifs. Mieux connue encore est la continuité des autochtones en Dacie romaine (v. les notes 67—75).

Loin de l'exclure, la romanisation présuppose, tout au contraire, la présence d'une population aborigène faisant l'objet d'une adsorption graduelle de la part de la culture et de la langue latines. C'est une *fusion*, conséquence naturelle d'une coopération économique et culturelle. *Le milieu rural* est celui *conservant le mieux la tradition locale*, tout en accueillant les influences. et les formes de vie romaine. Ces dernières deviendront avec le temps majoritaires, sans annuler

pour autant d'une manière définitive les expressions traditionnelles de la civilisation autochtone. Et ce sera toujours ce même milieu rural qui, devenu par suite de cette symbiose *géo-roman*, continuera dans la civilisation pré- et protoféodale les éléments romans dont il avait hérité

Le premier résultat essentiel des recherches est l'acquisition des premières preuves archéologiques attestant avec certitude la présence d'une population gétique autochtone dans les établissements ruraux stables, ainsi que dans les centres urbains de la Dobrogea romaine.

Le deuxième acquis est celui d'une image plus claire du phénomène de romanisation de la population autochtone vivant sur le sol de la Dobrogea.

Les formes de la culture matérielle traduisant la continuité de vie de la population autochtone s'avèrent, avec certaines modifications qui augmentent la finesse de l'exécution, être celles traditionnelles. La céramique modelée à la main est la plus conservatrice, l'influence romaine se laissant saisir seulement dans la céramique grise travaillée au tour. L'on constate toutefois — bien que plus rarement et seulement dans les cités grecques du littoral — l'imitation des formes céramiques grecques et romaines, mais traitées par les aborigènes dans une technique et une manière propres. C'est le cas des lampes modelées à la main et d'autres vases trouvés à Tomis, Histria et Callatis.

Cependant, les quelques fragments de céramique grise poreuse, confencitonnée au tour et ornée de bandes alvéolaires ou d'encoches, prouvent que la fusion et la symbiose géto-romaine se manifesta aussi dans le domaine de la poterie.

La politique romaine, intelligente et souple, n'avait guère besoin, pour réaliser ses visées, ni d'imposer par la force et dans leur totalité les formes nouvelles de civilisation qui lui appartenaient, ni de procéder à la dénationalisation brutale des indigènes.

D'autre part — et partant d'un autre point de vue — si certains historiens acceptent l'idée qu'à partir du IVe siècle de n. è. La territoire de la Dobrogea n'était plus un champ de romanisation ou d'urbanisation, mais plutôt celui d'une ruralisation et barbarisation, alors l'hypothèse de la persistance des éléments gétiques traditionnelles s'avère plausible, d'autant plus que ces éléments existaient déjà aux IIe et IIIe siècles — période où la romanisation de type classique s'est manifestée avec plus de force.

Bien que la tradition de l'ancienne poterie autochtone du la Tène reste visible, la technique du modèle et de la cuisson est tout autre, sensiblement améliorée par rapport à celle constatée à l'époque hellénistique. Mais, fait particulièrement intéressant, cette céramique est *similaire en tout point à la poterie géto-dace modelée à la main trouvées sur le territoire de la Moldavie, la Valachie et la Transylvanie*. Et on peut affirmer à peu près la même chose en ce qui concerne la céramique grise travaillée au tour.

L'influence thracique méridionale n'est plus contestée. L'on constate donc l'unité culturelle des Gètes et des Daces, unité culturelle répondant nécessairement à une unité spirituelle, qui débute avec l'étape classique des I^e siècle av. n. è. — I^e siècle de n. è. L'auteur rattache l'affaiblissement de la puissance et de l'influence des Thraces méridionaux aux progrès des Romains en direction du Danube. D'autre part, il envisage le resserrement des liens entre les Géo-Daces des deux bords du Danube et des deux versants de l'arc carpatique. Ces liens s'étaient renforcés avec l'expansion de l'Etat dace de Burébista jusqu'aux bords du Pont Euxin et *ils étaient arrivés à la domination de type provincial de l'Empire romain sur les territoires gétiques et daces du voisinage des Carpates et du Bas-Danube*. Ainsi que le professeur R. Vulpe le remarquait, « *adoptant le romanisme, les Géo-Daces l'adaptèrent... à leur unité ethnique* ».

L'auteur pense que si sa présente interprétation s'avérera juste, alors il sera naturel de découvrir *des vestiges gétoques sur le territoire de la Dobrogea adhés jusqu'au VIe siècle de n. è.* En effet, la domination romaine permettait la persistance des formes de vie propres aux aborigènes. *Celles-ci vont disparaître ou se modifier radicalement et d'une manière définitive seulement avec la retraite romaine* — à la fin du IIIe siècle de n. è. en ce qui concerne la Dacie et au commencement du VIIe siècle pour ce qui est de la Scythie Mineure.

CONTINUITÉ ET ROMANISATION DES AUTOCHTONS DE DOBROGEA A LA LUMIÈRE DES RECHERCHES RÉCENTES

Liste des figures

Fig. 1 — 1—3: céramique gétique modelée à la main, de Bugeac (IIe siècle); 4: fragment modelé à la main, Histria (Ve siècle de n. è.); 5: fragment Krausengefässe d'Histria (V — VI siècles); 6: fragment de Sacidava (V — VI siècles).

- Fig. 2 — 1, 2, 4: céramique modelée à la main de Valul lui Traian (IV—V siècles); 3, 5, 6: céramique gétique d'Histria (V—VI siècles).
 Fig. 3 — 1, 2, 4, 6, 7: Sacidava (V—VI siècles); 3, 5, 8: Histria (V—VI siècles).
 Fig. 4 — 1, 2: vase grossier travaillé au tour (géto-roman), Sacidava (V—VI siècles); 3, 4: Sacidava (V—VI siècles); 6: Histria (III—IV siècles); 5, 7: Valul lui Traian (IV—V siècles).
 Fig. 5 — 1: au tour, Gugeac (II siècle); 2: à la main, Bugeac; 3, 5—7: Valul lui Traian (IV—V siècles) (les nos. 5—7: tasses-casselettes à motifs alvéolaires); 4, 8, 9: Histria (V—VI siècles de n. è.).
 Fig. 6 — 1, 2, 6, 7: vases à rubans alvéolé sur le rebord cu juste en-dessous, Valul lui Traian (IV—V siècles), analogues à ceux de Tomis (v. C. Cirjan, dans ce même volume) 3, 4, 8: Valul lui Traian; 5: Bugeac.
 Fig. 7 — 1, 2: Valul lui Traian; 3: Ighiu; 4: Bugeac.
 Fig. 8 — 1, 3: Sacidava (V—VI siècles); 2, 4, 5: Histria (III—IV siècles).
 Fig. 9 — 1, 3—8: Histria, (5, 6: V—VI siècles); 2: Sacidava (VI siècle).
 Fig. 10 — 1, 2, 6, 7: Sacidava (V—VI siècles); 3—5: Histria (V—VI siècles).
 Fig. 11 — 1: vase travaillé au tour dans une pâte grossière, Histria (III siècle); 4: tasse-casselette gétique, Histria (V—VI siècles); 5: Histria (V—VI siècles); 2, 3: Valul lui Traian (IV—V siècles).
 Fig. 12 — 1: vase modelé à la main, Runcu; 2: tasse gétique de Sacidava (V—VI siècles); 3, 4: Histria.
 Fig. 13 — 1: Bugeac, modelé à la main (II siècle); 2: 3: travaillé au tour, Bugeac (II siècle); 4, 5: travaillé au tour et orné d'un ruban alvéolaire, Sacidava (V—VI siècles).
 Fig. 14 — Vase de Limanu.
 Fig. 15 — Profils de rebords de vases. Valul lui Traian.
 Fig. 16 — 1, 2: Bugeac (sarmatiques); 3, 5: Ovidiu; 4: Runcu; 6, 7: Histria.
 Fig. 17: — 1—4: fragments de céramique grise travaillée au tour, ornée de rubans à encoches (1, 2: Bugeac; 3, 4: Sacidava); 5: fragment de Tropaeum — secteur de Maria Munteanu.
 Fig. 18 — La continuité gétique en Dobrogea (toponymie, onomastique, le Cavalier thrace).
 Fig. 19 — Découvertes et établissements gétiques en Dobrogea romaine.

KONTINUITÄT UND ROMANISIERUNG DER EINHEIMISCHEN AUS DER DOBRUDSCHA IM LICHT DER NEUESTEN FORSCHUNGSERGEBNISSE

Zusammenfassung

Die Existenz einer getischen Bevölkerung auf dem Gebiet der Dobrudscha wird von zahlreichen literarischen, epigraphischen und archäologischen Beweisen belegt. Für die römische Zeit fehlten aber mit Ausnahme einiger epigraphischer (Toponomastik, Onomastik) Spuren die archäologischen Daten. Der Mangel an diesbezüglichen Forschungen, einige Geschehen im 1. Jh. u.Z. sowie die einseitige Deutung des Romanisierungsvorganges, ließen eine Auffassung entstehen, dergemäß in der römischen Dobrudscha die ortsansässige Bevölkerung völlig gefehlt hätte.

Verfasser erörtert eine Reihe aufschlußreicher archäologischer Funde, die er mit den epigraphischen Nachrichten in Verbindung bringt, mit den Sachlagen in anderen römischen Provinzen (Mösien, Thrazien, Pannonien), sowie mit der neuen Art und Weise die Geschichte logisch zu betrachten, wobei es ihm gelingt, die Existenz einer getischen eingessener Bevölkerung und verschiedene Aspekte der Romanisierung in der Zeit zwischen dem 1. und 6. Jh. u.Z. aufzuzeigen.

Die Grabungsarbeiten, die in der ersten ländlichen Siedlung aus der bezüglichen Zeitspanne vorgenommen wurden — in der Siedlung von *Bugeac* — haben aufgrund der Münzfunde, der Schmuckgegenstände und der Keramik bewiesen, daß es sich um ein Dorf von *Ortsansässigen aus dem 2. Jh. u.Z.* handelt. Die handgearbeitete getische oder die graue scheibengedrehte Keramik ist mit der römischen vermischt. Die typisch einheimische handgearbeitete Keramik, die in einem Verhältnis von 60% vorkommt, hat in der getischen und dazischen Welt nördlich der Donau und im Karpatenknäe zahlreiche Analogien. Besonders kennzeichnend für den konservativen Charakter der ortsansässigen Volkszugehörigkeit, ist die Tatsache, daß bei der grauen scheibengedrehten aber besonders bei der handgearbeiteten Keramik die Aufrechterhaltung von alten Überlieferungen aus der sogenannten klassischen Periode der dakisch-getischen oder sogar noch älteren Zivilisation zu bemerken sind (C. Scorân, „Pontice“, II, 1969).

Die Funde von Bugeac sind in ihrer Art nicht einzeln dastehend. Durch Geländeforschungen konnten bisher mehr als 10 ländliche Siedlungen der Ortsansässigen gefunden werden, in denen die Keramik analog zu derjenigen aus Bugeac ist. Einige dieser Siedlungen sind aus dem 3.—4. Jh. u.Z., was dazu beiträgt, daß sich das Bild der getischen Bevölkerung nicht nur flächenmäßig ausdehnt, aber auch zeitlich gesehen größer wird; diese Elemente sind alle von gleicher Bedeutung in der Berweisführung der Kontinuität.

Ebenfalls die Kontinuität beweisen die Funde aus dem einheimischen Brandgräberfeld von *Enisala* (2.—3. Jh. u.Z.), wo die Gefäße, die als Bestattungsurnen gebraucht wurden, zu der gleichen getischen Kategorie gehören, wie jene die aus Bugeac bekannt ist. Die Tatsache, daß die Graburne von Steinplatten umgeben wurde, belegt einen sehr alten Ritus der Gezen in der Dobrudscha (4.—3. Jh. v.u.Z.).

Ältere Grabungen in *Dinogetia* brachten typisch getische Keramik aus einer Grubenwohnung des 2. Jh. u.Z. ans Licht. Getische Funde wurden auch in den Festungen an der linken Pontusküste gehoben, was peremtorisch ist für *das Eindringen einer einheimischen Bevölkerung in diese Städte und für das dauernde Beisammenleben — mit Beginn der hellenistischen Zeit (4.—1. Jh. u.Z.) bis in die volle Blüte der römischen Zeit — von einer Geten gruppe und der griechischen und später griechisch-römischen Mehrheit* (C. Scorpan, SCIV, 1, 1970, S. 65—95).

Aus *Tomis* (intra-muros) stammen 59 getische keramische Funde, davon 26 Exemplare aus der hellenistischen Zeit und 33 aus der römischen. Funde, die ausgesprochen überraschend waren, wurden auch in den Friedhöfen von *Tomis* gehoben: 4 Gräber aus der hellenistischen und 6 aus der römischen Zeit enthielten bodenständige handgearbeitete getische Gefäße, wie z.B. Miniaturgefäße, Räuchertassen, Nachahmungen nach griechischen und römischen Gefäßen. In einem Grab aus dem 3. Jh. befand sich neben römischen Grabinventar auch eine kegelförmige Schale, mit Fingereindrücken am unteren Rand und mit Asche und Kohlen angefüllt. Derartige Räuchertassen, die für die Geten und Daken, die im 3. Jh. u.Z. in der Moldau, in Muntenien und in Siebenbürgen gelebt haben, kennzeichnend sind, hat man auch in *Tomis*, *Callatis*, *Schitu*, *Tuzla*, *Limanu* und *Hisria* gefunden. Auf diese Weise sind heute 11 getische Räuchertassen mit römischen Fingereindrücken aus der Zone der Meeresküste bekannt.

Die Öllampen, die in *Tomis* und in *Callatis* gefunden wurden, können in dieser Arbeit nicht unerwähnt bleiben. Sie sind handgearbeitet, sichere Nachahmungen nach griechisch-römischen Exemplaren, davon eine Öllampe mit geschlossenem Behälter, zwei Ausgußöffnungen und einem Henkel beachtenswert ist. Ihre Verzierung besteht aus kleinen Fingereindrücken und eingeritzten Tannenzweigen, was eine Nachahmung der Öllampen aus der früh-römischen Zeit ist (C. Scorpan, „Pontice“, III, 1970). Die Aufrechterhaltung des Bestattungsbrauches, der spezifisch und an die getische Teligion gebunden ist, veranlaßt einige Ortsbewohner von *Tomis* dazu, in die Gräber, außer — griechischen und römischen — Grabbeigaben auch eines oder zwei Gefäße örtlicher Produktion niederzulegen, und zwar als Ausdruck dessen, daß das Bewußtsein ihrer Volkszugehörigkeit nicht erloschen ist.

Der Fund von fast 90 keramischen Gefäßen an der Küste (ein Gebiet, das sich zur Hellenisation und später zur Romanisation sehr eignete) beweist die Anwesenheit und dadurch, daß er auf eine lange Zeit aufgeschlüsselt ist (4.—3. Jj. v.u.Z. — 3.—4. Jh. u.Z.) ganz besonders die Kontinuität einer ethnischen bodenständigen Gruppe innerhalb der Bevölkerung von *Tomis* und *Callatis*.

Überraschenderweise fand man im Sommer des Jahres 1969, im Laufe der Grabungsarbeiten, die in einem Teil durchgeführt wurden, der sich im Zentrum der römisch-byzantinischen Festung von *Hisria* befand, in den Schichten die dem 5. und 6. Jh. u.Z. entsprechen, mehr als 40 getische handgearbeitete keramische Exemplare, davon die meisten in stratigraphisch gesicherten Umständen. Erwähnenswert sind davon einige mit eingeritzter Wellenlinie verzierte Gefäße andere, mit Noppen oder Tupfenleisten verzierte und zwei Räuchertassen vom getischen Typ ohne Henkel und mit Fingereindrücken am unteren Rand des Gefäßes.

In demselben Jahr wurden die Grabungen in einer römischen Festung an der Donau begonnen, die sich an der Stelle *Muzait*, südlich von *Easova* befindet. Neue epigraphische Funden begründen die Meinung nach der in *Muzait* das alte *Sacidava* lag.

Erwähnenswert ist, daß in den drei Grabungsschnitten, die in den Schichten des 5. und 6. Jh. vorgenommen wurden, in stratigraphisch unbestreitbaren Umständen, mehrere handgearbeitete keramische Bruchstücke gefunden wurden, deren Analogie mit den ähnlichen Funden von *Tomis*, *Histria* und *Bugeac*, sie in die Kategorie der einheimischen getischen Keramik einreihen.

Auch im Laufe der Grabungen von *Tropaeum Traiani* (1969) graben die römisch-byzantinischen Schichten einige getische keramische Bruchstücke frei (einige davon mit Handgriffen sehr alter Überlieferung).

Über die einheimische Keramik, die in den hier angeführten Siedlungen gefunden wurden, können weitläufige Betrachtungen über die Typologie, die Analogien und die Entwicklung angestellt werden. In erster Reihe sei die starke Überlieferung erwähnt, die sich in den Formen und in der Verzierungen der handgearbeiteten Keramik nicht nur in Bugeac (2. Jh.) sondern auch in Histria und in Sacidava (5.—6. Jh.) bemerkbar macht. Ebenfalls sind einige latente Typen (wie z. B. handgearbeitete schwarze Fruchtschalen), allerdings selten, bis ins 2. Jh. u.Z. erhalten geblieben (Bugeac). Die graue, schiebenge drehte, mit geglättetem Muster verzierte Keramik wurde in Bugeac (2. Jh.) in großen Mengen gefunden. Die klassische getisch-dakische Schale scheint bis in das 4. Jh. gebraucht worden zu sein, während die Räuchertasse, mit Fingereindrücken bis in die spätrömische Zeit in Umlauf war (in Histria in der Fundschicht des 5. Jh.).

Es sind bereits Elemente zu erkennen, die jetzt schon der getischen Keramik aus dem Bereich der Küste eine bestimmte Persönlichkeit verleihen und in der Gestaltung, im Brand und in der feinen Glättung der Gefäße veranschaulicht sind, als breit angelegte Nachahmung der Vorlagen, die zuerst griechisch und später römisch waren und in großem Verhältnis zur porösen grau-schwarzen Keramik gehörten. Einige Fragmente der Keramik, die in Bugeac gefunden wurde, sind an der Töpferscheibe gedreht und zwar aus einer grobkörnigen Paste und groben Magerungsmitteln, wodurch sie zur sogenannten Gebrauchskeramik aus der Spätzeit gehört. Alle dies schiebenge drehten Fragmente tragen als Verzierung eine Tupfen- oder Ritzleiste (Abb. 17). Zum erstenmal erscheint also im 2. Jh. aber auch im 4. Jh. in einem Dorf mit bodenständiger Bevölkerung, aber auch in einer römischen Festung, eine Symbiose zwischen überlieferter getischer Verzierung, und zwar der ältesten von allen, und der neueren Technik der grauen schiebenge drehten Keramik. Die Entstehungsgeschichte in der römischen Zeit dieser neuen keramischen Kategorie widerspiegelt das Verhältnis und bringt die Reaktion zum Ausdruck, die stattgefunden hat, also sich die zwei Hauptstoffe des Vorganges der Romanisation — Geten und Römer — auf dem Gebiete zwischen der Donau und dem Schwarzen Meer trafen.

Bei genauester Betrachtung sind die archäologischen Schlüsse in bester Übereinstimmung mit den Informationen, die aus literarischen oder epigraphischen Quellen der entsprechenden Zeit liefen. Eine Quelle größter Bedeutung ist die römische Geschichte des Dio Cassius, der darin behauptet, daß zu der Zeit zu der die Römer die Dobrudscha besetzten, auf diesem Gebiet drei getische Staaten existierten, die von Rholes, Dapyx und Zyroxen geleitet waren.

In den *Trisien* und in den *Briefen aus dem Ponus* berichtet Ovid, daß sich zwischen der Donau und dem Schwarzen Meer eine zahlreiche getische Bevölkerung befand. Die Geten befanden sich in großer Anzahl auch innerhalb von Tomis, wo sie zusammen mit den Griechen wohnten, so daß der Dichter die getische Sprache erlernte und sogar ein getisches Gedicht verfaßte (siehe Anm. 48, 49).

Antike Inschriften, die bis zur Gegenwart erhalten geblieben, liefern Beweise erster Güte über die Kontinuität der ortsansässigen Bevölkerung in der römischen Zeit. In Stein sind Namen von Ortsbewohnern geschnitten wie Comozous, Daizus, Mamusa, Zura, Tsiuru, Tsinna oder sogar ein Dicebalus (*auf einem Denkmal aus dem 4. Jh. u.Z.*). Zahlreich genug sind auch die Namen der Einheimischen aus Tomis (Areibalis, Auluzenis, Deospor, Mucasius, Seuthes), aus Histria (Tithas, Dadas, Degistion u.a.). Die Existenz der getischen Dörfer wird auch dadurch bewiesen, daß in der römischen Zeit die Ortschaften immer noch getische Namen tragen wie z.B. Capidava, Sucidava, Sacidava, Zisnudava, Muridava, Scaidava. Die Endung *-dava* weist auf getisch-dakische Volkszugehörigkeit. Ganz besonders wichtig ist die Existenz des Dorfes mit bodenständiger Bevölkerung, das als *Bu eridava* bekannt ist und sich *genau auf dem Gebiete der Festung Histria befindet* (Ausgang des 2. und Beginn des 3. Jh. u.Z.), ein Gebiet, von dem bis nicht vor allzu langer Zeit behauptet wurde, daß es von südthrakischen Kolonisten besiedelt wurde (siehe Anm. 50—56).

Die Bezeichnung eines *princeps loci*, die einige Anführer von Dörfern in der römischen Zeit tragen, weist ebenfalls auf den bodenständigen Charakter ihrer Träger.

Die Kontinuität der getischen Bevölkerung, die im Begriff ist sich zu romanisieren, eine Bevölkerung, die einige ihrer eigenen Verhaltensweisen bis in das 5.—6. Jh. u.Z. beibehält, ist ein Vorkommen, das denjenigen aus anderen römischen Provinzen gleich ist. Die Kontinuität der Thraker ist z.B. in den Provinzen Thracien und Moesien bis in das 5.—6. Jh. u.Z. bewiesen. Ebenfalls verlaufen die Dinge im römischen Pannonien oder in den Provinzen am Rhein, wo, so lange die Römer diese Gegend besiedeln, auch Ausdrucksformen der Sach- und geistigen Kultur der betreffenden bodenständigen Bevölkerung erhalten bleiben. Noch besser ist uns die Kontinuität der Ortsansässigen im römischen Dazien bekannt (siehe Anm. 67—75).

Die Romanisierung schließt eine bodenständige Bevölkerung nicht aus, sondern im Gegenteil setzt sie voraus, u. zw. eine Bevölkerung, die allmählich von der lateinischen Kultur und Sprache aufgenommen wird. Die Romanisierung ist eine *Verschmelzung*, die als Folge einer

ökonomischen und kulturellen Zusammenarbeit stattfindet. Das ländliche Milieu ist dasjenige, das die örtliche Tradition aufrechterhält, gleichzeitig aber die römischen Einflüsse und Formen aufnimmt, die mit der Zeit die Überhand gewinnen und vorrangig werden, ohne aber endgültig und gänzlich die überlieferten Traditionen auszuschließen. Infolge dieser Symbiose wird das gesamte ländliche Milieu, durch seine *getisch-römischen* Bewohner die romanischen Elemente in die vorfeudale und in die frühfeudale Kultur weiter überliefern.

Das wichtigste archäologische Forschungsergebnis ist jenes, daß gesicherte archäologische Beweise über die bodenständige Bevölkerung in ländlichen Dauersiedlungen aber auch in den städtischen Zentren der Dorudscha geliefert werden. Zweitens beginnt nun ein klareres Bild über den Vorgang der Romanisierung der bodenständigen Bevölkerung der Dobrudscha zu entstehen.

Die Formen der Sachkultur, in der das Leben der ortsansässigen Bevölkerung sich weiter abspielt, sind mit einigen Feinheitsänderungen traditionellen geblieben. Die handgearbeitete Keramik ist die konservativste, d.h., daß der römische Einfluß sich erst in der scheibenge drehten grauen Keramik geltend macht. Dennoch läßt sich allerdings etwas seltener und nur in den griechischen Städten an der Küste, die Nachahmung von griechischen und römischen Formen durch die ortsansässige Bevölkerung feststellen, was aber in eigener Technik und Machart geschah. Dies ist der Fall für die handgearbeiteten Öllämpchen und für andere Gefäße, die in Tomis, Histria und Callatis gefunden wurden.

Und trotzdem beweisen die einigen wenigen porösen grauen handgearbeiteten Fragmente, daß die getisch-römische Verschmelzung und Symbiose auch in der Keramik stattfindet.

Die intelligente und feine römische Politik hatte es nicht nötig, um ihre Hauptziele zu erlangen, die Formen der neuen Zivilisation mit Gewalt in ihrer Gesamtheit aufzuzwingen und auch nicht die bodenständige Bevölkerung brutal zu entnationalisieren.

Wenn andererseits und von einem anderen Standpunkt aus betrachtet einige Historiker annehmen, daß mit Beginn des 4. Jh.u.Z. das Gebiet der Dobrudscha sich nicht mehr durch Romanisierung und Urbanisierung kennzeichnet, sondern eher durch Barbarisierung und Ruralisierung, so ist der Gedanke, daß sich die überlieferten getischen Elemente erhalten umso glwürdiger, als sie auch im 2. und 3. Jh. der Zeit der intensivsten klassischen Romanisierung existierten.

Obwohl die Tradition der alten einheimischen latenezeitlichen Keramik offensichtlich ist, werden Formgestaltung und Verbrennung nach anderer Technik vorgenommen, die im Vergleich zu der aus dem hellenistischen Zeitalter sichtlich verbessert ist. Als wichtigste Tatsache ist zu verzeichnen, daß sie bis zu Gleichheit mit der handgearbeiteten getischen und dakischen Keramik, die auf dem Gebiet der Moldau, Munteniens und Siebenbürgens anzutreffen ist, übereinstimmt. Verhältnismäßig dieselben Aussagen kann man auch über die graue scheibendrehende Keramik machen.

Die Einflüsse des thrakischen Südens machen sich nicht mehr geltend. Folglich kann auf eine kulturelle Einheit der Geten und Daker geschlossen werden — was gleichzeitig auch die geistige Einheit voraussetzt — die mit der klassischen Zeit der Jahrhunderte 1 v.u.Z.—1 u.Z. ihren Ausgang nimmt. Ich denke dabei an die Abnahme der Macht und der Einflußnahme der Südthraker, die gleichzeitig mit dem Vordringen der Römer zur Donau stattgefunden hat. Andererseits denke ich an die Verbindungen, die zwischen den Geten-Dakern beiderseits der Donau und des karpatenbogens enger wurden u.zw. sich zugleich mit der Ausdehnung des dakischen Staates des Byrebitas bis an die Küste des Schwarzen Meeres festigten und *stabil* wurden, zur Zeit als das Römische Reich seine *provinzmäßige Herrschaft* über die getischen und dakischen Gebiete um die Karpaten und an der Unteren Donau antrat. Prof. R. Vulpe bemerkte ganz richtig: „*Als sie das Römertum annahmen, haben es die Geto-Daker... an ihre ethnische Einheit angepaßt*“.

Wird sich diese Auswertung als richtig erweisen, so wird es als selbstverständlich erscheinen, daß auf dem Gebiet der Dobrudscha getische Spure bis ins 6. Jh. gefunden werden, gewäh doch die römische Herrschaft den Ortsansässigen ihr Leben in seinen typischen Formen weiterzuführen. Diese Formen verschwinden oder verändern sich *radikal und endgültig* allein mit dem Rückzug des Römischen Reiches, d.h. am Ende des 3. Jh. u.Z. aus Dazien und zu Beginn des 7. Jh. aus Kleinskythien.

Erklärung der Abbildungen

Abb.1 — 1—3, Getische handgearbeitete Keramik von Bugeac (2. Jh); 4, Handgearbeitetes Fragment von Histria (5. Jh.u.Z.); 5, Fragment eines Krausengefäße von Histria (5.—6.Jh.); 6, Bruchstück (5.—6.Jh.) von Sacidava.

- Abb. 2 — 1, 2, 4, Handgearbeitete Keramik von Valul lui Traian (4.—5. Jh.); 3, 5, 6, getische Keramik von Histria (5.—6. Jh.).
- Abb. 3 — 1, 2, 3, 6, 7, Sacidava (5.—6. Jh.); 3, 5, 8, Histria (5.—6. Jh.).
- Abb. 4. — 1, 2, grobes scheibengedrehtes Gefäß (getisch-römisch), Sacidava (5.—6. Jh.); 3, 4, Sacidava (5.—6. Jh.); 6, Histria (3.—4. Jh.); 5, 7, Valul lui Traian (4.—5. Jh.).
- Abb. 5 — 1, Scheibengedrehtes Gefäß, Bugeac (2.— Jh.); 2, Handgearbeitetes Gefäß, Bugeac, 3, 5—7, Valul lui Traian (4.—5. Jh.) (5—7), Räuchertassen mit Fingereindrücken); 4, 8, 9, Histria (5.—6. Jh.).
- . 6 — 1, 2, 6, 7, Gefäße mit Tupfenleisten am Mundsäum oder unmittelbar darunter, Valul lui Traian (4.—5. Jh.), analog mit denen von Tomis (siehe C. Cirjan, in diesem Band); 3, 4, 8, Valul lui Traian; 5, Bugeac.
- Abb. 7 — 1, 2, Valul lui Traian; 3, Ighiu; 4, Bugeac.
- Abb. 8 — 1, 3, Sacidava (5.—6. Jh.); 2, 4, 5, Histria (3—4. Jh.).
- Abb. 9 — 1, 3—8, Histria (5, 6, 5.—6. Jh.); 2, Sacidava (6. Jh.).
- Abb. 10 — 1, 2, 6, 7, Sacidava (5.—6. Jh.); 3—5, Histria (5.—6. Jh.).
- Abb. 11 — 1, Gefäß aus grober Paste, scheibengedreht (3. Jh.); 4, getische Räuchertasse, Histria (5.—6. Jh.); 5, Histria (5.—6. Jh.); 2, 3, Valul lui Traian (4.—5. Jh.).
- Abb. 12 — 1, Handgearbeitetes Gefäß von Runcu; 2, getische Tasse von Sacidava (5.—6. Jh.); 3, 4, Histria.
- Abb. 13 — 1, Handgearbeitetes Gefäß, Bugeac (2. Jh.); 2, 3, scheibengedrehtes Gefäß von Bugeac (2. Jh.); 4, 5, scheibengedrehte Gefäße mit Tupfenleiste, Sacidava (5.—6. Jh.).
- Abb. 14 — Gefäß von Limanu.
- Abb. 15 — Profile von Mundsäumen der Gefäße von Valul lui Traian.
- Abb. 16 — 1, 2, Gefäße von Bugeac (sarmatisch); 3, 5, Ovidiu; 4, Runcu; 6, 7, Histria.
- Abb. 17 — 1—4, Bruchstücke von grauer scheibengedrehter Keramik mit Ritzleisten (1, 2, Bugeac; 3, 4, Sacidava); 5, Bruchstück von Tropaeum, Abschnitt Maria Munteanu.
- Abb. 18 — Getische Kontinuität in der römischen Dobrudscha (Toponomastik, Onomastik, der Thrakische Reitergott).
- Abb. 19 — Getische Funde und Siedlungen in der römischen Dobrudscha.